БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1969 ч.
МАЙ
8
ЧЕТВЕРГ
№ 107 (7953).

Өртээ 2 көп.

Партийжи өөредилгени организастыг доозар

Партия чырыдышкынының системазында өөредилге чылы доостурунга чоокшулап келген. Ынчангаш амгы үеде партия организацияларының, пропагандистерниң мурнунда өөредилге чылының дургузунда коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес актив марксчи-ленинчи теорияны шиңгээдип алыр, идей-теоретиктиг билиин бедидер талазы-биле кайы хире ажылдааның түңнелин үндүрер, оон тодаргай анализти кылыр, өөредилгени организастыг доозар чугула сорулга туруп турар.

Дооступ турар өөредилге чылы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга уткуштур бүгү улустуң, бүгү партияның күжениишкининиң белеткелиниң үезинде эртип, Владимир Ильичиниң өндүр улуг ажыл-чорудулгазын калбаа-биле таныжарынга, ленинчи теоретиктиг номналды хандыр өөрениринге ажылчы чоннарның сонуургалының аажок өскени-биле демдеглеттинип турар. Партия организацияларының талазындан политиктиг чырыдышкынны организастаарын улам сайзыраңгайжыдар, оон идей-теоретиктиг деңнелин бедидер талазы-биле хөй чүүлдерни кылган. Ооң түңнелинде янзы-бүрү бөлгүмнерде, школаларда, теоретиктиг семиналарда дыңнакчыларның саны өзүп, пропагандист кадрларның шынар составы дыка экижээн болгаш билиг дээш кижилерниң чүткүлү онза күштелген. Партийжи өөредилгениң янзы-бүрү звеноларынга бистиң республикада 11 муң ажыг кижи хаара туттунганын, оларга 1400 хире пропагандистер ажылдап, комсомол чырыдышкынының системазынга 9 муң чыгыы оолдар, кыстар өөренип, ында база-ла он-он пропагандистер ажылдап турарын маңаа чижек кылдыр чугаалап болур.

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес активтиң революсчу теорияны, ленинчи номналды шиңгээдип алырынга политиктиг чырыдышкынны организастаар талазы-биле СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Өвүр, Эрзин болгаш өске-даа райкомнары улуг ажылдарны чорудуп, ол дугайында айтырыгларны бюроларга чугаалажып, оларда партия чырыдышкынының кабинеттери пропагандистерге улуг дузаны чедирип, ой-ойде семинарларны эрттирип тургулаан. Политиктиг чырыдышкынның янзы-бүрү звеноларынга марксизм-ленинизмни өөренирде амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкуннуң теориязының болгаш практиказының эң чугула айтырыглары-биле сырый холбаштырарын эң кол чүүл кылдыр санап турар.

Ынчаарга ам бүгү партия организацияларында политиктиг чырыдышкынның эге, ортумак болгаш дээди звеноларынга өөредилгениң түңнелин июнь бириниң бетинде үндүрген турар ужурлуг. Түңнел кичээлдерниң кол сорулгазы болза өөренип эрткен материалдарны дыңнакчы бүрүзүнүң кайы хире хандыр шиңгээдип алганын, практиктиг ажыл-чорудулга-биле ону канчаар холбаштырып билирин сайгарып көөрү болур. Ооң-биле кады ол дээрге коммунистиң политиктиг өөредилгезин, марксчи-ленинчи теорияны могаг чокка шиңгээдип алыр дугайында СЭКП Уставының негелдезин ооң канчаар күүседип турарын контрольдаарының бир чугула хевири болган турар. Ынчангаш сорулга чүл дизе, аңаа ылаптыг белеткенири, өөредилге чылын организастыг доозары болур-дур.

Түңнел кичээлдерин эрттирери янзы-бүрү хевирлиг болур. Өөренип эрткен материалдарда эң чугула айтырыгларга холбаштыр дыңнакчыларга бөлүк аайы азы тус-тузу-биле беседаларны, зачеттарны база экзаменнерни чорудары, теоретиктиг конференцияларны эрттирери эргежок чугула. Маңаа ёзу барымдаалаар, эреңгейлээр чорукту болдурбас болгаш түңнел кичээлдерин чогаадыкчы ёзу-биле көрүп, дыңнакчыларның теоретиктиг деңнелин, өөренген материалды оларның шиңгээдип алганының деңнелин барымдаалап тургаш, партийжи бедик негелделиг байдалга эрттирер херек.

СЭКП райкомнарының политиктиг чырыдышкынның кабинеттери болгаш партия организациялары өөредилге чылын организастыг доозар дээш пропагандистерниң сургаалдалыг чөвүлел хуралын, семинарын чорудар, эргежок чугула материалдарны, ылаңгыя беседаларга база теоретиктиг конференцияларга херeглээр чижек темаларны, зачеттарга кирер айтырыгларны белеткээр хүлээлгелиг. Ол ышкаш пропагандистер болгаш дыңнакчылар эргежок чугула литератураны, көргүзүг материалдарын тып алырынга дузалажыр ужурлуг. Кол сорулга чүл дизе, дыңнакчылар В. И. Ленинниң ажылдарын боттары ылап сайгарып билир кылдыр чаңчыккан, партия төөгүзүн болгаш философияны, политиктиг экономияны, СЭКП-ниң политиказын хандыр шиңгээдип алган турарын хандырары болур.

Бо өөредилге чылында «Буруңгаар», «Россия», «Совет Тыва», «Тес-Хем» совхозтарга, Кызылдың тууйбу заводунга болгаш өске-даа черлерге партия, комсомол чырыдышкынының кичээлдери чамдыкта үстүп, чогуур өйүнде эгелевейн турган таварылгалар бар. Ындыг черлерде дыңнакчылар өөредилге программазын дооскан бе азы дооспаан бе дээрзин кичээнгейлиг сайгарып көөрү болгаш немелде лекцияларны база консультацияларны организастаары эргежок чугула.

Ооң-биле кады партия организациялары комсомолдуң политиктиг чырыдышкынында өөредилге чылын чедиишкинниг доосканы турзун дээш база сагыш салыр хүлээлгелиглер. Аңаа түңнел кичээлдерин «Ленинчи уроктар», ленинчи ажылдарга холбаштырган теоретиктиг конференциялар-биле доозар ужурлуг.

Кичээлдерни организастыг доозары партия чырыдышкынының системазын улам ыңай сайзыраңгайжыдарынга, СЭКП-ниң XXIII съездизиниң бо талазы-биле айтышкынын күүседиринге улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш дараазында өөредилге чылында коммунистерниң болгаш комсомолчуларның, кежигүн эвес активтиң өөредилгезин организастаарынга чаа буруңгаарлаашкынны кылыр дээш партия организациялары политиктиг өөредилгениң бо чылдагы түңнелинден тодаргай анализти болгаш эргежок чугула түңнелдерни үндүрер херек. Марксчи-ленинчи теорияны ажылчы чоннарның ханызы-биле шиңгээдип алырының дугайында моон соңгаар-даа улуг кичээнгейни салып, хөй чүүлдерни кылыры — парторганизацияларының бир эң чугула сорулгазы болур.

Н. В. ПОДГОРНЫЙ КУДР-ГЕ БААР

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный КУДР-ниң Дээди улус хуралының Президиумунуң Даргазы Цой Ен Генниң чалаалының ёзугаар албан ёзузунуң найыралчы аян-чоруун кылып, бо чылдың май ортаа үезинде Корей Улус-Демократтыг Республикага баар деп турар.

Н. В. ПОДГОРНЫЙ МАР-ГА БААР

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбуунуң чалаалының ёзугаар албан ёзузунуң найыралчы аян-чоруун кылып, бо чылдың майның ийиги чартыында Моол Арат Республикага баар деп турар.

ЧЕХОСЛОВАК ТӨЛЭЭЛЕР МОСКВАДА

Даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культурлуг харылзааларның Совет ниитилелдер эвилелиниң чалаалының ёзугаар Чехословак-совет найырал эвилелиниң төлээлери ЧКП ТК-ның секретары И. Ленарт баштадыр май 6-да Москвага чедип келген. Төлээлер Чехословакияны фашистиг ажылекчилерден хостааның 24 чыл оюнга тураскаал болдурган хемчеглерге киржир.

(СЭТА).

НОМ—СЭЭҢ ӨҢНҮҮҢ

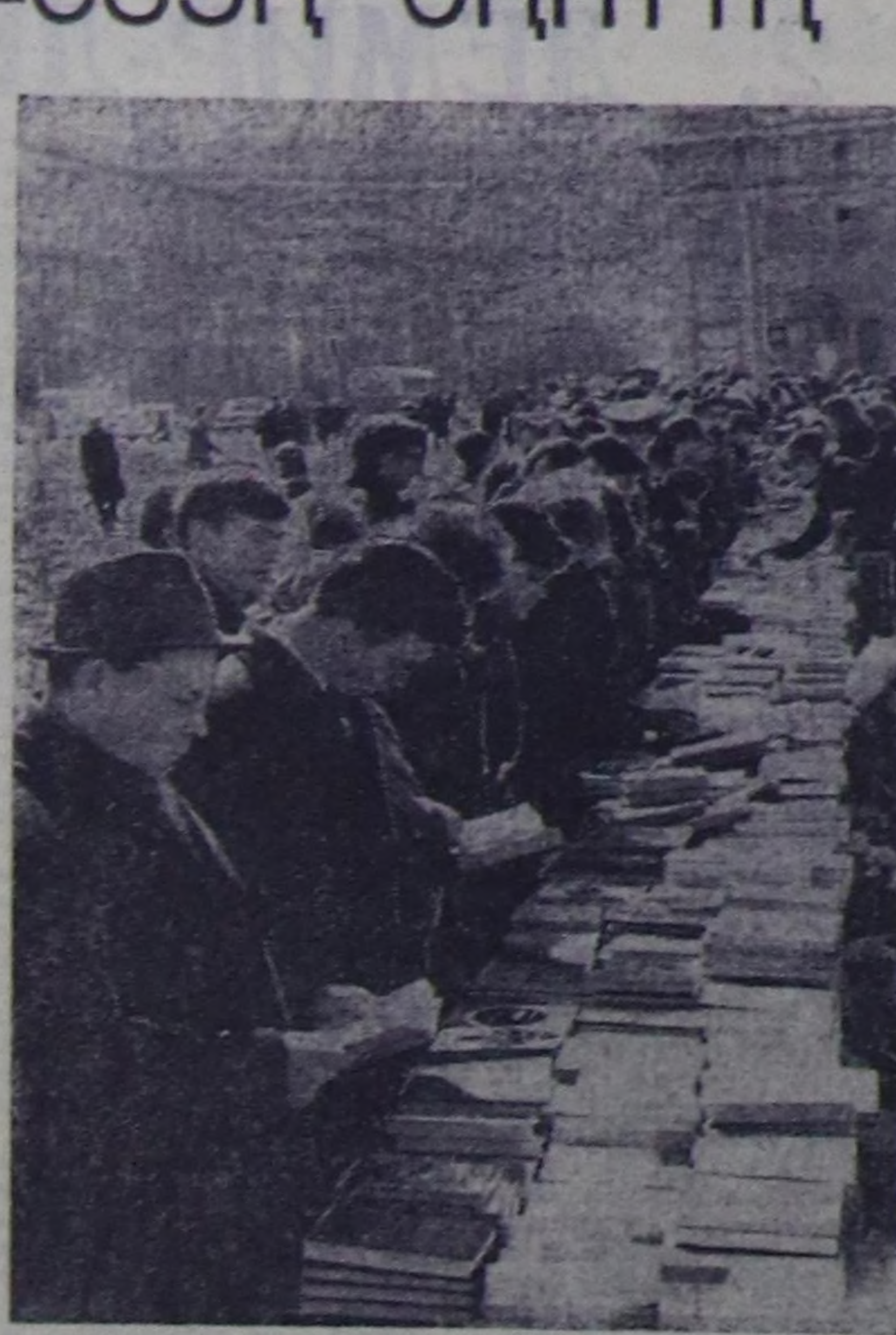

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга холбаштырган ном тарадылгазының шалыпчы айы Белоруссияда эгелээн. Минскиниң Төп шөлүнде ном базаары ажыттынган (чурукта). В. И. Ленинниң чогаалдарын ында калбаа-биле делгээн.

М. МИНКУЛОВИЧИНИҢ фотозу

(СЭТА-ның фотохроиказы).

СЭКП Тыва обкомунда

В. И. Ленинниң чогаалдарын тарадып нептередир талазы-биле Кызыл электростанциязының ажылчын, албан-хаакчыларының коллективиниң инициативазының дугайында

В. И. Ленинниң чогаалдарын болгаш улуг баштыңчының дугайында номнарны «В. И. Ленинниң чогаалдарын — өг-бүле бүрүзүнге» деп лозуң-биле тарадып нептередириниң айын чорудар дугайында Кызыл электростанциязының ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының коллективиниң инициативазын СЭКП обкому чүүлдүг деп көрген болгаш 1969 чылдың май 5-тен июнь 5-ке чедир республикага ном-дептер тарадып нептерединиң айын чарлаарын доктааткан.

Хөй-нииттиң, комсомолчуларның болгаш аныяктарның, интеллигенцияның республиканың ажылчы чоннарының ортузунга ном-дептерлерни пропагандалап нептередиринге идепкейлиг киржирин хандырарын СЭКП Кызыл хоорькомунга, райкомнарынга, ВЛКСМ обкомунга, облпрофчөвүлелге, парлалга талазы-биле эргелелге, респотребсоюзтуң баштаар черинге, Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелинге болгаш Культура министерствозунга обком хүлээткен.

В. И. ЛЕНИННИҢ ЧОГААЛДАРЫН—ӨГ-БҮЛЕ БҮРҮЗҮНГЕ!

Кызыл электростанциязының ажылчын, албан-хаакчыларының коллективиниң Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарынга

КЫЙГЫРЫЫ

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга белеткенмишаан, совет кижилер ооң өлүм чок овур-хевиринче, амыдыралчы дириг өөредиинче изиг ынакшыл болгаш ханы өөрүп четтиришкин-биле көрнүп турарлар.

Владимир Ильич Ленинге эң дээре тураскаал — ооң чогаалдарын калбаа-биле, массалыы-биле тарадып нептередири болур, ол чорук коммунизмниң идеяларын бүгү ажылчы чоннарның херээ болдурар деп, Советтерниң II Бүгү-эвилел съездизиниң 1924 чылдың январь 26-да хүлээп алган доктаалынга чугаалаан.

Кызыл электростанциязының ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары бистер, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюн төлептиг уткууру дээш демисешпишаан, В. И. Ленинниң чогаалдарын болгаш ооң дугайында номнарны тарадып нептередир талазы-биле дараазында хүлээлгелерни ап турар бис:

1. В. И. Ленинниң чогаалдарын, база улуг башкыга болгаш баштыңчыга холбаштырган номнарны, альбомнарны, чуруктарны чогаадыкчы пропагандалаар болгаш тарадып нептередир ажылды калбартыр. Электростанцияның ажылчын болгаш албан-хаакчы бүрүзүнүң боттарының хууда библиотеказынга В. И. Ленинниң чогаалдары бар болган турарын хандырар.
2. 1969 чылда улусчу ном киоскузунуң ажылын экижидер.
3. Бо чылын бүдүрүлгеге В. И. Ленинниң ажылдарының бирээзинге хамаарыштыр теоретиктиг конференция чорудар. Коллективке номчукчулар конференцияларын болгаш чогаал кежээлерин чорударын практикалаар. Революцияның, күш-ажылдың болгаш дайынның хоочун кижилери-биле ужуражышкыннар кылырын организастаар.
4. В. И. Ленинниң амыдыралынга болгаш ажыл-чорудулгазынга холбашкан номнар делгелгелерин, фотомонтажтарны бүдүрүлгениң цехтеринге боттандырар.
5. Номнар тарадып нептередириниң чоруттунуп турар айынга идепкейлии-биле киржир. 1969 чылда хөй-нииты ном тарадыкчыларының күжү-биле 500 рубльдиң номнарын садып тарадыр.

В. И. Ленинниң чогаалдарын болгаш ооң дугайында номнарны тарадып нептередир талазы-биле бистиң үлегеривисти эдеринче Тываның ажылчы чоннарын кыйгырып тур бис. Бо чорук совет кижилерниң идейлиг кижизидилгезинге бистиң салыышкынывыс болур.

КЫЗЫЛ ЭЛЕКТРОСТАНЦИЯЗЫНЫҢ КОЛЛЕКТИВИНИҢ НИИТИ ХУРАЛЫНГА 1969 ЧЫЛДЫҢ АПРЕЛЬ 28-ТЕ БО КЫЙГЫРЫГНЫ ХҮЛЭЭП АЛГАН.

ТЫВАНЫҢ тараажыларында

БАЙ-ХААК (Телефон-биле). Таңды районнуң ажыл-агыйлары бо ажыл-агый чылында 81 муң га черге тараа болгаш мал чемнери, культураларны тарыыр тургаш бо хүннерге чедир 15630 гада чорутткан. Ооң 14337-инде кызыл-тас тараан. Район ниитизи-биле шык базырыышкынын майның баштайгы хүннеринде доозуп, делегейниң ажылчы чонунуң байырлалы Май 1-ни күш-ажылчы белектерлиг уткаан. Амгы үеде 7042 га шөлде часкы чер аңдарылгазын чорутткан.

Ажыл-агыйлардан «Межегей» совхоз хову ажылдарының планын 64 хуу чедирип, бо талазы-биле мурнап турар. Ооң тараажылары 2124 га черни чарар тургаш 1380 чедирген.

Район ниитизи-биле 7632 га шөлде 10 муң центнер минералдыг чемишчидилгени апарып төккен. Бо чаагай херекте база-ла межегейжилер мурнап, 2180 гада 3250 центнер чемишчидилгени төккен. «Тиилелге» совхозтуң 3500 га шөлү ынча центнер чемишчидилгени алган.

• • •

КАА-ХЕМ район Тываның база бир тараалаң черлериниң бирээзи. Район ниитизи-биле тараа культураларының тарылгазын бо хүннерде 27,9 хуу чедирген. Ооң иштинде кол культура кызыл-тасты 9170 гада тараан. Бо хүннерде район масштабы-биле шык базырыышкыны дооступ турар.

Удур тарыыр черниң барык чартыындан хөйү аңдартынган болгаш 2350 ганы үлгүредип хоюглаан.

Ажыл-агыйлардан «Буруңгаар» совхоз 2500, «Октябрь 14 чылы» колхоз 1700 га тараа культураларын тарааннар. Районнуң колхоз, совхозтары тарылга шөлдеринче 3405 тонна органиктиг чемишчидилге (мал өдээн) апарып төккен. Бо талазы-биле «Ленинчи орук», «Октябрь 14 чылы» колхозтарда байдал эки.

• • •

БАЙ-ТАЙГА районнуң совхоз, колхозтары май 4-те шык базырыышкынын бүрүн дооскан. «Тээли» совхоз 2150 ажыг ганың шыгын базырып, амгы үеде массалыг чажып кирген. Ук совхозтуң тараажылары май 9-та чажып дооскан турар дээш аразында социалистиг чарышты салган ажылдап турар.

Май 3—4-түң хүннеринде Тээли суурнуң албан организация черлериниң ажылчы чону совхозтуң Найырал салбырының суггаттыг 52 га тарылга шөлүнүң дажын аштап шефке үнген. Аңаа райпо, кижи эмнелгезиниң, харылзаа салбырының коллективтери онза идепкейлиг ажылдаан. Совхозта ниитизи-биле 390 ажыг га черниң дажы аштаттынган болгаш ол ажыл ам-даа үргүлчүлеп турар.

Совхозтуң суггатчылары 1683 га черни суггарган. Ылаңгыя Бай-Тал салбырда Хертек Такка удуртурган суггатчылар звенозу 460 ажыг ганы суггарып, мурнакчы ажылдап турар. Совхозтуң эң тараалаң салбыры Найыралда тараа чаштырылгазы шалыпкын чоруп турар. Ында механизаторлар Салчак Кимоол, Александр Ламажап, Хомушку Дыртык олар онза идепкейлиг ажылдап турарлар. Ол-ла салбырда Хертек Ужаар 780 ажыг гада минералдыг чемишчидилгени апарып төккен.

• • •

УЛУГ-ХЕМ районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң тараажылары 650 га черни чарып, 290 ганы илиртээн. Колхозтуң Узун-Сайыр, Оттук-Даш, Кара-Булуң хову бригадалары часкы тарылганы кыска хуусада доозар дээш аразында социалистиг чарышты салган ажылдап турар.

Колхоз баштаар чери болгаш артельдиң агроному Федор Сопуулдай, кол механик Биче-оол Сенди-Хуурак олар бригадалар, звенолар аразында чарыштың түңнелин үе-үелеп үндүрүп, тиилекчилерни илередип турар. Ажылды эки организастааның түңнелинде колхоз тарылга планының амгы үеде 63 хуу чедире берген.

Чартык чыл планы күүсеттинген

Бүгү-делегейниң күш-ажылчы кижилериниң байырлалы Май 1-ни Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының коллективи эки көргүзүглерлиг демдеглеп эрттирген. Май байырлалынга уткуштур алган социалистиг бедиткен хүлээлгезин коллектив кежигүннери хуусаа бетинде ажыр күүсеткен. Тодаргайлаарга, эрткен дөрт айларда бараан саарылгазының планын 108 хуу, бараанныг продукция бүдүрериниң планын 105 хуу, а тудуг ыяжы белеткээриниң планын 110 хуу күүсеткен.

Продукция бүдүрериниң темпизин эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге 2,7 хуу өскени планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг бериишкинниң чаа системазының ажыктыын база катап бадыткаан. Бистиң бүдүрүлгевис чаа системаның негелдезин ёзугаар ажылдап эгелээнден бээр ийи чыл чоокшулап турар.

Бүдүрүлге чериниң тус-тус участоктары беш чылдың дөрткү чылының баштайгы айындан эгелээш кайгамчык эки көргүзүглерлиг ажылдап келген. В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр чүс чыл юбилейинге алдар болдурган социалистиг чарыштың бирги одуруунда Ырбанның ыяш белеткээр пунктузунуң ажылчыннары чоруп турар. Бо коллективтиң кежигүннери май байырлалын таварыштыр чартык чылдың күрүне планын күүсеткенин Төрээн чуртка рапорттаан.

Ол пунктуда эң мурнакчы бригаданың бригадири Г. Ф. Лапшин:

— Беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелеривисти чедиишкинниг боттандырарынга чаа реформаже шилчээнивис улуг рольду ойнады. Күрүнениң экономиказын быжыглаар, бөдүүн кижиниң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралын бедидер дугайында партия болгаш чазактың доктаамал сагыш салыышкынынга харыы кылдыр моон-даа эки ажылдаар бис — деп чугаалаан.

Чербиниң ыяш белеткээр пунктузунуң эрткен дөрт айларының планын 155 хуу күүсеткени база-ла улуг чедиишкин болган.

Кайы-даа пунктуда мурнакчыларның саны доктаамал өзүп турар. Трактористер А. Кухтин, А. Букарев, столяр В. Якименко, пилорамщик Б. Маады, фанеровщик А. Пастуменко болгаш оон-даа өскелер хүнниң нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Г. ПЕСТЕРЕВА.

Коммунистиг күш-ажыл

УЛУГ-ХЕМ РАЙОННУҢ «Найырал» совхозунуң Кара-Тал сүт-бараан фермазының ажылдакчылары 1962 чылда коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты чедип алган. Малдың чаш төлүн камгалап алыр, сүттүң ниити чыылдазын көвүдедир талазы-биле коллектив чыл бүрү эки түңнелдерни чедип ап келген. Ферма сүт бүдүреринге совхозта кол черни ээлеп турар.

— СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралда боттандырбышаан, В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болурун, Совет Тываның 25 чыл оюн күш-ажылчы белектерлиг уткуур сорулга-биле социалистиг чарышка бедик хүлээлгелерни алган бис, беш чыл планының дөрткү чылының бирги кварталында шуру көргүзүглүг болгаш, чаржып турарывыс Үрбүн сүт-бараан фермазын аштывыс — деп, ферманың эргелекчизи коммунист Сат Самай-оол чоргаарал-биле чугаалап орар.

Бо чылын коллектив сүттүң ниити чыылдазын 382 тонна чедиргеш, күрүнеге 325 тоннаны садар хүлээлгелиг. Чылда бир инектен ортумаа-биле 1400 кг сүт алыры совхозтуң бүдүрүлге планында көрдүнген болза, Кара-Талдың саанчылары тус-тузунда 1600-тен — 1900 кг чедирерин хүлээнген. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларының эрткен айларда көргүзүү эки болган. Бирги кварталда сүттүң ниити чыылдазын 60,2 тонна чедиргеш, күрүнеге 36,2 тоннаны саткан. Эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге, сүттүң ниити чыылдазы 2,7 тонна хөй болган. Фермада 280 инек бар, ам 150 инекти саап турар. Марттан бээр хүн бүрү 1,9 тонна, бир инекке онаашаыр 7,2 кг сүт сагдынып турар апарган.

Бир саанчыда-ла он сес инек быжыглаттынган, саалданы хол-биле чорудуп турар. Совхозтуң экономиказы чыл келген тудум быжыгып турза-даа механизацияже кичээнгей салдынмайн келгенин кара-талчылар хомудаан сеткил-биле чугаалап турарлар. Бүгү-ле ажылды хол-биле кылып турза-даа коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларының көргүзүү бедик. Саанчылар Х. Чечек, Д. Чечек, М. Севен, М. Чыртык, О. Саара, Д. Борбак, Т. Чүсүмаа бирги кварталда инек бүрүзүнден 317—384 кг чедир сүт саггаш, социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар. Борбай Сандаковна Долгар саар инекке онаашаыр 1750 кг сүт саар хүлээлгелиг, бирги кварталда инек бүрүзүнден 384 кг-ны сагган. Апрельде хүн бүрү бир инекке онаашаыр 7,3 кг сүттү саап алган.

— Бистиң фермавыска 1963 чылда тускай оран-саваны туткаш, саалда аппаратын тургускан, саанчылар өөренип алган, ажыл чиигээн, сүттүң ковудээн чүве, совхозтуң инженер-техниктиг ажылдакчыларының техникаже сагыш салбас чоруу-биле чыл ажыг ажылдааш, аппарат үрелген, хол-биле саап кирипкен бис. Чүгле бисте эвес, совхозта мал ажылында механизастаттынган участок чок — деп, саанчы Борбай Долгар чугаалааш, саалда аппарады турган кажааже көрүп кагды.

Коммунистиг күш-ажылдың бригадазында 29 кижи ажылдап турар, оларның чээрби ужу херээженнер. Беш коммунист, алды комсомолчу бар, партия эге организациязының секретары Моңгуш Норбу өөредилгени эки организастаан. Коллективтиң кежигүннери политшкола, зооветеринария курузунда болгаш кежээки школада хаара туттунган, кичээлдер доктаамал болуп турар. Политмассалыг болгаш культура-массалыг ажылдарның чамдык хевирлери болбайн турарын айытса чогуур. Кара-Талда клуб ажылдавастаан, кызыл-булуңга политинформация, беседа болуп турза-даа лекция болбайн келген. Коллектив концерт, кино көрбейн турар. Совхозта партком, профэвилел комитеди масса-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылдарны организастап чорударынга дуза көргүзерин коммунистер Самай-оол, Норбу күзеп турарлар.

Ферманың бызааларын дөрт ажылчын ажаап өстүрүп турар. Коллектив 1968 чылда чүс төрүүр инекке онаашаыр 96 бызаа алган, бо чылын төрээн инектерниң бызаалары бүрүн алдынган. К. Арыын, З. Борбак, А. Кара-кыс, К. Маңнай 140 бызааны ажаап, дүн-хүн иштинде немелде деңзини ап турарлар. Ажаакчы бүрүзүнүн хайгааралында 35—35 бызаа бар. Кыш шириин болза-даа кара-талчылар шудургу ажылдааш, малга хорамча болдурбааның, малдан алыр продуктуну кудулатпааның демдеглээри чугула.

Беш чылдың дөрткү чылында мурнунда салдынган сорулгаларны боттандырар дээш коммунистиг күш-ажылдың бригадазы хемчеглерни ап, семиртилгени болгаш кышка уткуштур белеткелдерни организастыг чорударының план-графигин баш бурунгаар кыла берген. Социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседириниң аргазы, курлавырлары ферманың коллективинде бар.

Кара-Талдың мурнакчы саанчызы бирги кварталда совхозтуң саанчыларының ортузунда социалистиг чарыштың тиилекчизи коммунист Борбай Сандаковна Долгар ажылдап турда С. ФЕОКТИСТОВ чурукка тырттырган.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

МОСКВА. Май 6-да Эвилелдер бажыңының колонналыг залынга профессионал-техниктиг өөредилгениң ажылдакчыларының бүгү-эвилел чөвүлел хуралы ажыттынган. Улус ажыл-агыйынга мергежилдиг ажылчын кадрларны белеткээрин сайзыраңгайжыдарының айтырыгларын чөвүлел хуралда чугаалажып турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Профессионал-техниктиг өөредилгениң талазы-биле күрүне комитединиң даргазы А. А. Булгаковтуң бодунуң илеткелинге чугаалааны болза, ам чуртта беш муң ажыг училищелер бар болгаш оларга ийи миллион ажыг оолдар, кыстар ажылчын профессияларын шиңгээдип ап турар.

Беш чылдың үш чылдарының дургузунда профессионал-техниктиг училищелерниң 3,2 миллион ажыг доозукчулары ажылчын аңгының хүрээлелинге кирген, оон иштинден барык бир миллион кижи үлетпүр бүдүрүлгелерде, 1.200 муң кижи көдээ ажыл-агыйда ажылдап турар.

«Профессионал-техниктиг өөредилгениң системазының өөредилге черлеринге мергежилдиг ажылчыннарны белеткээрин улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглерниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алган доктаалында үлетпүрге, тудугга, көдээ ажыл-агыйга ажылдаар кадрларны өөредир талазы-биле боттуг сорулгаларны тодараткан.

Бо чылын училищелерге 1 миллион 700 муң кижини хүлээп алыр болгаш улус ажыл-агыйынга барык бүдүн чартык миллион мергежилдиг ажылчыннарны белеткээрин айыткан. 1975 чылда хүндүскү училищелерге оолдар, кыстарны хүлээп алыры 1 миллион 900 муң кижи чедир көвүдээр.

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели профессионал-техниктиг өөредилге черлерин 3—4 чылда өөренир хуусаалыг профессионал-техниктиг өөредилгениң училищелери кылдыр чоорту эде организастаарын эргежок чугула деп санаан. Оларны дооскан кижилерге ажылчын разрядын тывысканының болгаш ортумак эртемни чедип алганының дугайында аттестатты тыпсыр.

А. А. Булгаков ажылчын салгалдың коммунистиг кижизидилгезинге улуг кичээнгейни угландырган.

Чөвүлел хуралдың ажылында СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы К. Т. Мазуров, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары П. Н. Демичев, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников, ВЦСПС-тиң секретары И. М. Владыченко, ССРЭ-ниң министрлери, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң аппаратының харысалгалыг ажылдакчылары киржип турар.

ЛЕНИНЧИ ИДЕЯЛАР БОТТАНЫЫШКЫНДА

2. ДЕМИР-ДЕСТИҢ ЫРЫ

АЖЫЛЧЫН... Советтер чуртунуң бо кол күжүн бодап олурарга, шынап-ла ооң кылбас-бүдүрбес чүвези-даа чок, төрээн чоннуң улуг угааны сиңниккен, чок чүвени дарганнаптар чогаадыкчы, эрги делегейни эде дериптер чаартыкчы күчү-дүр. Автосептелге, бетон, сүт, хлеб, пиво заводтарының туруп турары хавак кыры — хоорайның заводтар районну ол дугайын тодаргай херечилээр, өңнүк.

— Дайын сөөлүнде доораанна тайбың ижимге ээп келген мен — деп, автосептелге заводунуң кол технологу Василий Арсентьевич Никитин чугаалаар.— Ынчаарда электри станциязының кол инженеринге турдум. 1947 чылга чедир-ле бо хавак кырынга чаңгыс-ла борбак бажың турган. Ыңай-бээр чиң сөөрткен улус аңаа хонуп, мал-маганын ажаар, хоорай дашты турган чер. Эртен-кежээ бээр көөрге, ыя ол чаңгыс бажыңның ыжы чиңгежек болу берген шөйлүп, сайлыг тазырларның-даа, куу дээрниң-даа шимчээр-ле чаңгыс чурумалы болуп турган чүве.

ОЖААП КӨР, ӨҢНҮК: төрээн черге ынакшыл, ооң төөгүзүнге, сайзыралынга, хоочун кижилеринге чоргаарал амгы тыва ажылчынны онзагай кижи кылдыр көргүзүп кээр. Төрээн Кызылды чоргаарал-биле эргий көөрүнче Василий Арсентьевич бисти чалаар. Бии-Хем биле Каа-Хемниң каттышкан черинге, чап-чаа төрүттүнген Улуг-Хемниң оң талакы эриинге, кадыр эдиг хавакка үнүп кээли. Хар эрээн соонда хавактың борбак-борбак даштарының аразынга шопчалайның сарыг-сарыг чечектери үнгеш, партизан өгбелеривистиң одаглары дег, ында-мында чырыткыланган турар. Дүъш четкелекте, булуттарны өттүр кылыйткан ТУ даажы дег, Каа-Хем таладан түүлең кээр, ооң доштары шимчеп, шииледир чылып бадар. Сут бүлгүрлүг, доштарның тигээринден сыстып, Саян сынының хаялары ышкаш, бөзүр-бөзүр ак делгемни буза шааптарга, баштай катерлер дег, ооң соонда теплоходтар дег, сөөлүнде-сөөлүнде мырыңай бүдүн ортулуктар дег доштар соктүп бадар. Ол дириг чурумалды болгаш үзүктелбес шимчээшкинни көрүп турарга, Улуг-Хемниң дошкун чаңы, доктаавас күжү кайгамчык-ла! Ол ажылчын аңгының улуг күжүн, коммунизмче доктаавас чүткүлүн сөглеп, маңаа чижеглеп чоргаарлаңар деп чыткан-даа ышкаш.

Кадрыкаан инженер Никитинниң амыдыралы тыва кижиниң намдарындан шоолуг-ла ылгалбас. Араттың национал-хосталгалыг хувискаалы өскээнииниң дараазында чылын Таңды сынының хоочун чурттакчызы, Түрген унунуң орус тараачыны, Кравченко биле Щетинкинниң партизан шериниң солдады Арсентий Никитинниң бажыңынга бичии Вася төрүттүнген. Эрзиниң чылгычызы дег, Чаа-Хөлдүң тараажызы дег, бичии Вася чиңгир-ногаан бойдус аразынга өскеп, мал малдап, тараа тарып, тыва өңнүктери-биле бир дөмей кара-хүрең шырайлыг эр боол дадыгып келген. Октябрьның чалгыы таңды эдектерин хөме ап, ооң амыдыралчы күжү кижилерниң эки шынарларын оттуруп кээрге, аревэчи Вася Никитин ынчаардагы Кызылга чедип келген, республика типографиязының баштайгы ажылчыннарының бирээзи болуп кирген. Коммунистиг күш-ажылдың баштайгы тыва бүдүрүлгезиниң хоочуннары ынчаарда аныяк аревэчилер болгаш комсомолчулар турган, амгы тыва чогаалчы Хөвеңмей ынчаарда-ла баштайгы тыва өрүкчү турган...

— Гитлерлиг фашизмниң калчаалыг халдаашкыны совет улустуң тайбың ижинге шаптыктаан — деп, Василий Никитин көөр хөөн чогу-биле чугаалагылаар; күш-ажылды, тайбыңны, хосталганы боогдааннарга ажылчын аңгының төөгүден бээр кылеңин сактып келбестиң аргазы чок:— Казаньның ужар чүүл институдун инженер-механик болуп дооскаш, дайынга Москва кавызындан эгелеп киргеш, Сталинградтан Берлинге чедир дайынчы орукту эрткен мен. Ооң соонда база-ла тайбың ишче ээп келдим. Бөгүнге дээр мынчаар-ла ажылдап чоруур мен ийин...

КЫЗЫЛДЫҢ электри станциязының кол инженери, автосептелге заводунуң кол инженери, ооң соонда дайынга балыглаткан балыы үгдерээн ужурундан эмнедип турганш, ам автосептелге заводунуң кол технологу—Тыва чурттуг орус инженер эрниң намдарының кол-кол демдектери ындыг. Ооң шоваалаң арнын көрүп, хартыга дег, капшагай кылажынга деңнежип, омак-маңнайлыг чугаа-соодун дыңнап, заводтуң делгем корпустарын дургаар базыптаалы, өңнүк. Бо заводту 1944 чылда үндезилээн, баштайгы үеде ол ындыг-ла көрүштүг эвес бичии мастерская хевирлиг болуп, ооң бүгү-ле ажылдарын хол-биле кылып турган. А ам дээрге сандан үндүр үрелген автомашинаны чаңгыс-ла хонукта чап-чаа кылдыр бүрүнү-биле септеп үндүрүп турар амгы үениң дериглелиг бүдүрүлге ораны-дыр. Ол шапкын чаартылга Василий Арсентьевичиниң караанга көзүлдүр бодарап келген.

Үрелген автомашинаны чавыскылак ховулдуг демир орукка сөөртүп кээр. Аңаа ооң дугуйларын адыргаш, чуптар. Ол орук боду чылгаш, септээр дээн этти серилиг орукка эккээр. Тус-тус бригадалар чогуур кезектерни чазып, чуурун чуп, будуурун будуп, кезерин кезип, чамаарын чамап, солуурун солуп— бүгү-ле ажылды кылып кээр.

— Сөөлгү ийи-үш чылда безин дыка хөй чаартылгалар болган — деп, Василий Никитин чугаалаар.— Мурнунда туруп көрбээн чаа херекселдерни, автоматтыг болгаш чартык автоматтыг станоктарны алгылаан бис.

Шынап-ла кандыг солун чүүлдерни чок дээр, өңнүк. Бедик частоталыг ток күжү-биле демир каңнаар улуг суугу дуу-дур. Мурнунда демирни изиткеш, соок сугга киир салып турду, а ам тускай температуралыг байдалга кадырар, демир-дес аймаа ажык чок хөй изиндиишкинге болгаш үрелиишкинге таварышпас-даа. Белен кылыгларны дуржулгалыг ажылчын Монгуш Дуган-оол бөлүктеп, машиналарның марказының ааййы-биле чыып турда, ол чаа кезектерниң арыг, кылаң деп чүвези көрүнчүк-ле! Ол кезектерни көдүрбес-даа, тускай көвүрүгде салып каан турар, кнопка базарга-ла — чылып турар! Заводтуң чаңгыс-даа ажылчыны ээриилдерни хол-биле ээрбес, дыгый агаар күжү-биле ажылдаар тускай херексел кандыг-даа узун ээриилди кончуг дүрген ээриптер, ам артында ол магалыг херекселди Тыва иштинге бир дугаарында ажыглап кирген. Өске черге баарга, ийи калбак демирни кожа туткаш, адаа, үстүнден ийи үттээш-биле кыстырып кээрге, үттээштер ак-кызыл кыйнып келгеш, демирлер чыпшындыр каңналы бээр. Ол дээрге уран дарган Кукаринниң холунда точкалыг каңнадыышкын аппарады-дыр. Оон ыңай бар чыдарга, үңгээр четпээн уругнуң кырызы дег тутуругну ийи демир аразынга кыстырыптарга, от дег кыскаш, секунда кадында тутурлу бээр. Ол дээрге автомашина чыыр мастерлер Грековтуң болгаш Кострин-цевтиң хуулгаазын ажылы-дыр.

АЖЫЛЧЫН... Ооң дугайында билиишкин сөөлгү чылдарда үндезини-биле өскерилген. Мурнунда ол сөстү адаптарга, бензин-үске борашкан кара хептиг, чөдүр кара холдарлыг, кара күш-биле ажылдаар кижилер сагындырып турган. Бөгүн оларнарын техниканың башкарыкчылары, өгбелерниң бодап чорбааны элдептиг херекселдерниң эдилекчилери. Амгы ажылчын чүгле нарын херекселдер башкарыкчызы эвес, а харын чогаадыкчы, бурунгаар чүткүлдүг кижи болу берген. Шевер дарган Владимир Барковту-даа көрүп боор бис, өңнүк. Хараал алдын уургайы чурттуг бөдүүн эр сес-ле чылдың мурнунда чаа заводка келгеш, ам бүгү херекселдерни шуптузун билир боордан кадында, идепкейлиг чогаадыкчы болу берген.

— Барков ээриил чиприлдээр дээрбек демирлерни автомат-биле дөмей кестирер херекселди чогаадып кылган — деп, ооң дугайын кол технолог мактаар.— Янзы-бүрү хемчээлдиг чиприлде демирлерни кончуг дүрген болгаш чеженн-даа кылып ап болур.

Василий Арсентьевичиниң кабинединге ээп кээли, өңнүк. Улуг эвес өрээл. Металлургия дугайында элээн каш тайылбыр номнарлыг чавыс шкафты санаваска, өрээлде стол биле сандайдан өске чүве чок. Василий Арсентьевич шөлээн боданып, тываларзыы кончуг чернжилеп каап олургаш, сактып чугаалаар:

— Дайын мурнуу чарыында типографияга ажылдап турганымны чугаалададым. Хүндүс ажылдаар, а кежээлерде бисти шериг инструкторлары өөредип турган. Мен капитан Прохоровтуң бөлүүнге ужар чүүл дугайын өөренип турган мен. Мээң ужар чүүлче оруум ынчаар эгелээн.

Никитин Москва кавызынга турган авиадесант дивизиязынга полковник Долженковтуң батальонунга турган. Балыглаткан соонда, Новосибирскиге шериг госпитальынга чыткаш, Сталинград чоогунга, Дон фронтузунга дайынчы оруун уламчылаан. 69 дугаар армияның штавынга харылзаа талазы-биле дайынчы медээлер чыыр пунктунуң начальниги болуп, Никитин Берлин четкен.

— Варшава чоогунга мени балыглапкан — деп, Василий Арсентьевич чугаалаар.— Госпитальга чыттырып каан. Балыг шоолуг эвес ышкаш болган, а эмчилер салбаан. Даарта шаап халдаашкын эгелээр ужурлуг турган чүве болгай. Сагыш канчап дестүнер боор: дургуннап чорупкан мен.

Биче инженер — лейтенант Никитин база катап балыглаткан. Ооң соонда 69 дугаар армияның харылзаа начальниги генерал Макаровтуң чолаачызы апарган. Артында — Харьков, Киев, Крымны чаза таварганы, Люблин, Варшава, Познань, а мурнунда — Эльба. Ооң хөрээнде Кызыл сылдыс ордени, «Эрес-маадырлыг чорук дээш» медаль, а мурнунда — «Варшаваны хостааны дээш», «Берлинни чаалап алганы дээш» болгаш өске-даа хөй-хөй дайынчы шаңналдар...

— Дайынга эш-өөрнүң найыралы кончуг улуг деткимче болур чүве — дээш, Василий Арсентьевич өөрүшкүлүг-биле сактыр:— Харьков кавызынга бодумнуң чер-чуртташтарымга ужурашкан мен. Чогум кайы суурга чүве ыйнаан, сагынмас-тыр мен. Ойдупаа алышкылар таваржы берген. Бистиң суурнуң оолдары чаңгыс хемниң суун ижип, чаңгыс эриктиң малгажын сүзүп чораан өөрүм-не болгай. —Бичии боданып олура, уламчылаар:— А чоокта чаа Казаньга полковник Долженковка ужуражы бердим. Кудумчуга кылаштап чорааш, уйгу-дүште-даа чүве дег, дайынчы командиримге дужа бердим.

ТЫВАНЫҢ ОГЛУ. медерелдиг чуртталгазын аныяк ажылчын аңгы-биле холбаан кижи ынчаар дайылдажып, совет ниитилелдиң мурнунга туруп келген сорулгаларның деңнелиинге чурттап келген болгаш чурттап чоруур. Тыва кижи ышкаш, бичежек мага-боттуг, кадаңзымаар, оптуг кайгалзымаар характарлыг Василий Никитин төрээн Кызылды чоргаарал-биле эргий көрүп турар. Доо-ла, дожу агарган Бии-Хемни куду салдар удавас бадар, республиканың хөй-хөй тудугларынга херегләэр чартык миллион чыгыы кубтуг метр ыяш оон кээр. Оон эгелээш, дужунда эрикке чедир дескиндир көөрге, тууйбу заводу, дуваламчының оруу — Саян ажылган ус оруунуң эгези, Улуг-Хемни кешкен демир-бетон көвүрүг, заводтар районну, хөй-хөй школалар, кинотеатрлар дээш—кандыг кайгамчыктыг черлер чок дээр! Солагай эрикте чайгаар бүткен ногаан ортулук — парктың шырыжындан баккылап кээрге, күчүлүг Улуг-Хемниң бир янзы көрүжү ажыттынар, белдирде кадыр туруг тоол шагда кандыг-ла бир күчүтенниң кестүпкен улуг буду ышкаш сагындырар. Өрү көөрге, бус-турбиналыг электри станциязының ыжы дээрде чаттылган, кестүп көрбээн улуг куштуң херик чалгыны-ла. Куду көөрге, коммунистиг күш-ажылдың баштайгы тыва бүдүрүлгези — республика типографиязы көстүр, хаалга баарында тазырда дүъште чапсарлаан аныяк ажылчыннарның бутбөмбүү теп турары илдең.

— Мээң Кызылым — деп, Никитин байгы-ла сеткилин ийи сөске илередир. «Волга»-биле безин хүнде кезип төтпес хоорайның делгемин чүгле кижи сеткили ол сөстерге сыңырып шыдаар.

Алдын-оол ДАРЖАА.

КЫЗЫЛДЫҢ ЗАВОДТАР РАЙОНУ

ҮРГҮЛЧҮ ЧОН АРАЗЫНДА

Даржаа Чурукович Кыргысты «Тере-Хөл» колхозтуң ырак-чоокта улуг, биче чону тодуг билир дизе хөөрем эвес. Колхоз баштаар чериниң даргазының оралакчызы, мал ажылының бригадири болгаш партия организациязының агитатору хүлээлгелерин күүседип, үргүлчү чон аразынга чоруур болганда, ону кымдаа билир болбайн канчаар, харын ооң сөзүн дыңнаарынга, берген чагыын, айтыышкынын күүседиринге чон чаңчыга бээр.

Д. Кыргыс ам көдээ Советтиң депутады хүлээлгезин база күүседип, чонунга бараан боол чоруур.

Бистер бо чазын колхоз төвүнге баргаш, ырак Балыктыг, Кундус хемнериниң баштарында малчыннарга болгаш Кара-Хем тайгазында ивижилерге баар, оларның ажыл амыдыралы-биле таныжар, чурукка тырттырар чорууvуста күүседири-биле аъттанып-тарывыска, Даржаа Чурукович бистиң оруувусту баштавышаан, бодунуң ажылын бүдүрүп, чон ортузунга хөй ажылды кылып чорду.

Балыктыгның Улуг-Шөлде инек кадарчызы Ш. Самдаңның аалынга баргаш, ооң ажыл-хожулу-биле таныжып олурувуста, Кыргыс дарга аъдының дергизинде улуг даалыңын эккелгеш, бичии уругларга хевигболгаш өске-даа чүвелерни ужулгаш, «Мындаа силерниң саттырган чагыыңар бо-дүр ийин» дээш, өг-бүлениң херээжен ээзи Зоя Хавыйже сунду. Оон астып алган сумказын ужээш, «Бистиң колхозчулар шалың ап турлар, силерниин мен эккелдим» дээш, малчынның шалыңын ап чораан документизин ёзугаар санап берди.

Дараазында сарлык кадарчызының аалынга баарывыска, ол өг-бүлениң шалыңын база санап берди. Даржаа Чурукович ол-ла Балыктыгның унунда 17 хире кодан-нарны кезип турганш, малчыннар-биле ынчаар санажылганы кылды.

Д. Кыргыс аъттанып чоруптар апарганда, малчыннарның чагаан солуннарын, чагаа бижиин суурда харылзаа конторазындан ап алгаш, малчыннарга чедирип бээр, хонган-душкен аалдарынга политинформацияны кылып чоруур. Малчыннарның амыдыралын сонуурган айтырган, оларның чагыгларын, негелделерин блокнодунга демдеглеп ап, кажаа-хораазының байдалын, мал чемнериниң бар, чогун хынап көрүп чоруур, мындыг ажыл-ишчи болгаш суртаалчы кижини чон кажан-даа дыңнаар, хүндүлээр.

Колхоз төвү-биле Балыктыгның малчыннарының аразы ырак болгаш тарамык болганда, харылзаажыры берге. Автолавка-даа, почтачы-даа хүн бүрү эргип шыдавас. Ындыг болганда, колхоз төвүнден олче үнген кижи бүрүзү, ылаңгыя мал ажылының тускай эртемниглери хол курут барбайн, бир-ле чүвени, ылаңгыя солун-сеткүүлдү, чагаа бижикти ап чорууру чугула. Бо дугайын малчыннар боттары-ла чугаалажып, «Кыргыс дарга куруг кээр эвес» дижип турарлар.

Малчыннарны бөлүк-бөлүк аайы-биле чыггаш, колхозта малдың байдалын, малдың чаш төлүн камгалап ап турарын, часкы үеде малды Балыктыг болгаш Кундус хемнериниң делгемнеринге канчаар одарладырын Д. Кыргыс малчыннарга чугаалап берип, оларның санал-оналын ап чорду.

«Тере-Хөл» колхозтуң малчыннары кыштың бергелерин чедиишкинниг ажып эрткенин, бүгү малдың баш санын камгалап алганын өөрүшкүлүг чугаалап, ам малдың продуктулуун бедидери дээш, чайгы үеде одарладыр семирткилгени эки организастап турганш, ленинчи юбилейге болгаш Совет Тываның 25 чылынга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш кызымаккай ажылдаарын бүзүрелдиг медеглеп турарлар.

М. САНЧАЙ,
телевидение ажылдакчызы.

—●—

Бистиң институттуң библиотеказы республикада эң хөй номнуг, номчукчулуг библиотекаларның бирээзи. Бо делгем, арыг-силиг библиотекага кирип келген номчукчу бир-ле дугаарында улуг баштыңчы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге тураскааткан каас чараш стендини көрүп болур. Ол стендиде В. И. Ленинниң тыва болгаш орус дылда чогаалдарын делгээн. «Коммунизмге чөөннээриниң» уруглар аарыы», национал айтырыглар дугайында ажылдары, «Россияга коммунизмниң хөгжүлдези» дээш оон-даа өске ажылдары.

Бир эвес библиотеканың иштинге кирип, оон ыңай халып көөр болза, чурум-чыскаалдыг, алфавит аайы-биле салып каан кандыг номнар чок дээр.

Библиотекавыс

Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң чогаалдарының томнарының 4-кү, 5-ки үндүрүлгези база бар. Библиотекада ниитизи-биле 83800 янзы-бүрү ном бар. Ооң аразындан чечен чогаалга, уран чүүлге болгаш эртем ажылдарынга хамаарышкан туралаан-на номунну шилип ап болур сен.

Библиотекарьлар Елизавета Байкара, Евдокия Булыгина, Анна Потекина, Галина Тошева олар 1500 номчукчуларның сеткил-сагыжын хаара тудуп, күзенчиг аалчыларының эптиг-ээлдек хүлээп алыкчылары апарган.

Эрткен 1968 чылда безин 46000 номчукчу кээп турган. Ам херек кырында 53700 номчукчу номну доктаамал холунда ап, номчуп турар. Номчукчуларның аразында идепкейлиг студентилер кайы көвей. Биология болгаш химия факультединиң 5-ки курузунуң студентилери Ооржак Бобужаң, Анна Маркова, физика-математика факультединден Сергей Евтешечев, Лариса Актропова, дыл-төөгү болгаш литература факультединден Галина Принцова олар эң хөй ном ап, номчуп турарлар.

Номчукчунун негелдезин хандырып, сагыш-сеткилди өөртүп келир эки библиотекалыг болганывыска чоргаарап, ленинчи партияның ада сагыш салыышкынынга өөрүп чоруур-дур бис.

К. КАЛИНДҮҮ,
студент.

КАДРЛАР-БИЛЕ АЖЫЛ

Ажыл-агый, албан организация, үлетпүр бүдүрүлге черлеринге кадрлар кол черни ээлээр. Ынчангаш албан организацияларның удуртукчулары кадрлар-биле ажылды күштелдирер ужурлуг.

Каа-Хем райпозу 1968 чылда база 1969 чылдың бирги кварталында кол көргүзүг болур бараан саарылгазының планын күүсетпээн. Райпо эрткен чылдың бараан саарылгазының планын 41,7 муң рубль чедир күүсетпээн. 40 садыг четкилериниң чүгле 17-зи планын күүсеткен.

Райпонуң 220 кижи составтыг коллективинде планның даалгаларын доктаамал ажыр күүседип, садып алыкчыларның негелдезин хандырып, садыгның культуразын бедидер дээш кызымаккай ажылдап турарлар хөй. Көк-Хаак суурда холушкак бараан-нар магазининиң эргелекчизи Чернова, район төвүнде чем садыының коммунистиг күш-ажылдың бригадазының садыгжылары Булыгина, Серен, Орлова хамааржыр. Олар бараанның элбек ассортиментизин тургуспушаан, садыглаашкынның чаа аргаларын ажыглап, ай, квартал планнарын ажыр күүседип келгеннер. Ынчалза-даа мурнакчыларның дуржулгазын нептередир талазы-биле ажылды райпо баштаар чериниң даргазы эш Пересторонин, садыг киилдизиниң эргелекчизи Абрамова олар коллективке четпес организастаанындан планның онаалгалар чедир күүсеттинмейн келген.

Коллективте бараан саарылгазынга дорт хамааржыр садыгжылар, склад эргелекчилери, буфетчилер — 70 кижи. Оларның 77 хуузу боттарының профессиязының талазы-биле кандыг-даа тускай өөредилге эртпээн, а ниити эртеми эге билиглиг, азы 7—8 класстарны дооскан кижилер болуп турар. Ындыг турбуже ажылдакчыларның техниктиг өөредилгезин, билиг бедидериниң семинарларын организаставаан. Сөөлгү чылдарда райпо бодунуң шугуму-биле садыгның ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринче чаңгыс-даа кижини өөредип чорутпаан. Садыгжылар өре, дудагдалга таварышканда, кадрлар чогундан магазиннер каш-каш хонуктарда хаалгыг турар ужурга таваржып келген. Эрткен чылын магазиннер 163 хонукта, а бо чылдың бирги кварталында 100 хонук дургузунда хаалгыг турган.

Магазиннер мынчаар ажылдап турда бараан саарылгазының планы канчап-даа күүсеттинмес. Социалистиг чарыштың түңнелин квартал санында үндүрүп келген, а ынчалза-даа чедир кылдынмаан ажылдар, ажыглаттынмайн турар курлавырлар амдаа бар. Хана солун чүгле байырлал хүннеринде үнүп, көргүзүг болгаш хүндүлел самбыралары өй-шаанда көрүштүг болгаш кижизидикчи, организакчы утка-шынарлыг кылдыр дериттинмейн турар.

Политиктиг, экономиктиг болгаш амыдыралдың чугула темаларынга лекция, беседалар ховар номчуттунган. А дыштаныга хүннеринде темалыг болгаш айтырыг-харыы кежээлерин эрттирип турары солун эвес.

Райпода партия организациязының (секретары Дрибница) комсомол организациязынга партийжи удуртулгазы кошкак, комсомол организациязының секретары Зайганова план ёзугаар ажылдавайн, аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын четпес чорудуп келген. Комсомолчуларының хуралын доктаамал эвес эрттирип турар. Ол ышкаш райпонун ажылдакчыларының ажылдаарынга таарымчалыг байдал тургустунмаан. Чижээ, кызыл-булуң, хеп шкафтары база магазиннерде садыгжылар хостуг шакта дыштаныр өрээлдер чок боол турар. Бо бүгү чылдагааннар бараан саарылгазының планын күүседир ажылга моондак таварыштырып турары билдингир.

Кадрлар-биле ажылды үндезини-биле экижидер, планның даалгаларны күүседиринче ажылдакчыларның бүгү күжүн, арга-дуржулгазын мөөңнээри чугула.

В. ЧҮЧҮН.

«Доора-Хем» совхозтуң Май бири салбырының саанчызы Чечекма Кол (чурукта) Тожу районунуң эң дээре саанчыларының бирээзи боол, ажылының бедик культуразы болгаш көргүзүглерин чедип турар.

Б. КОШКИННИҢ фотозу.

Республикада тарылга медээзи

Май 5-ке чедир чажып тараан хуузу

Районнар	Эрте чаңгар турар культуралары	Ооң иштинде кызыл-тас
Тес-Хем	100,0	110,5
Бай-Тайга	43,3	59,0
Барыын-Хемчик	41,0	64,8
Кызыл Соведи	38,5	46,9
Каа-Хем	24,4	27,8
Чөөн-Хемчик	24,1	39,7
Эрзин	20,4	31,7
Таңды	12,3	15,6
Улуг-Хем	7,8	15,0
Бии-Хем	2,0	3,0
Республика	18,3	24,8

Хоочун тудугжу

1949 чылда Тере-Хөлге бир-ле дугаар колхоз организастаттынып тургустунган. Ынчан Александр Күңзээвич Комбу баштайгы үеде-ле колхозчу амыдыралдың өг-бүлезиниң кежигүнүнге кирген. Колхоз баштаар чери Александр Күңзээвичини тудугга ажылдаарын сүмелээн. Оон бээр ол колхоз төвүнге доктаамал тудугжу боол ажылдап келген. Эш Комбу чудук чонар, хана салыр болгаш соңгалар эптеп кылырынга мергежээн. Ынчангаш колхоз баштаар чери ону тудугжу звено удуртукчузунга томуйлаан. Ооң звенозу суурда школа, эмнелге, садыг-магазин болгаш өске-даа албан черлериниң бажыңнарын, Сарыг-Хөл фермазынга болгаш Артак-Ооргажы деп черлерге улуг кажааларны тудуп дооскан. Александр Комбу ам мурнакчы тудугжуларның бирээзи апарган. Ону колхоз баштаар чери макталга киирип, каш удаа өртектиг белектер-биле шаңнаан. Суурнуң чурттакчылары ооң күш-ажылын үнелээн, аңаа бедик бүзүрелди көргүскен. Александр Күңзээвичини Шынаа кодээ Совединиң депутадынга удаа-дараа соңгуп келген.

Амгы үеде эш Комбу суурда улуг спортзалдың тудуунда аныяк тудугжуларны өөретпишаан, ажылдап турар. Бо чылдың мартта болуп эрткен чер-чер Советтериниң соңгулдаларында мурнакчы тудугжуну Кызыл хоорай Совединиң депутадынга база соңгаан. Ол чоннуң идегелин бодунуң бөдүүн ажыл-ижи-биле чаалап алган.

К. КОЛ.

Ак-Довурактың мурнакчы кижилери

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглаашкын фабриказында Михаил Сундуй-оолдуң удурткан ээлчээнде Анастасия Кузминична Додолина ук фабриканың савалакчы машинизи боол беш чыл ажылдап турар. Ол бодунуң ажылынга бедик мергежилди чедип алган болгаш бүдүрүлгениң мурнакчызы боол турар.

ЧУРУКТА: А. К. Додолина ажылдаар черинде.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

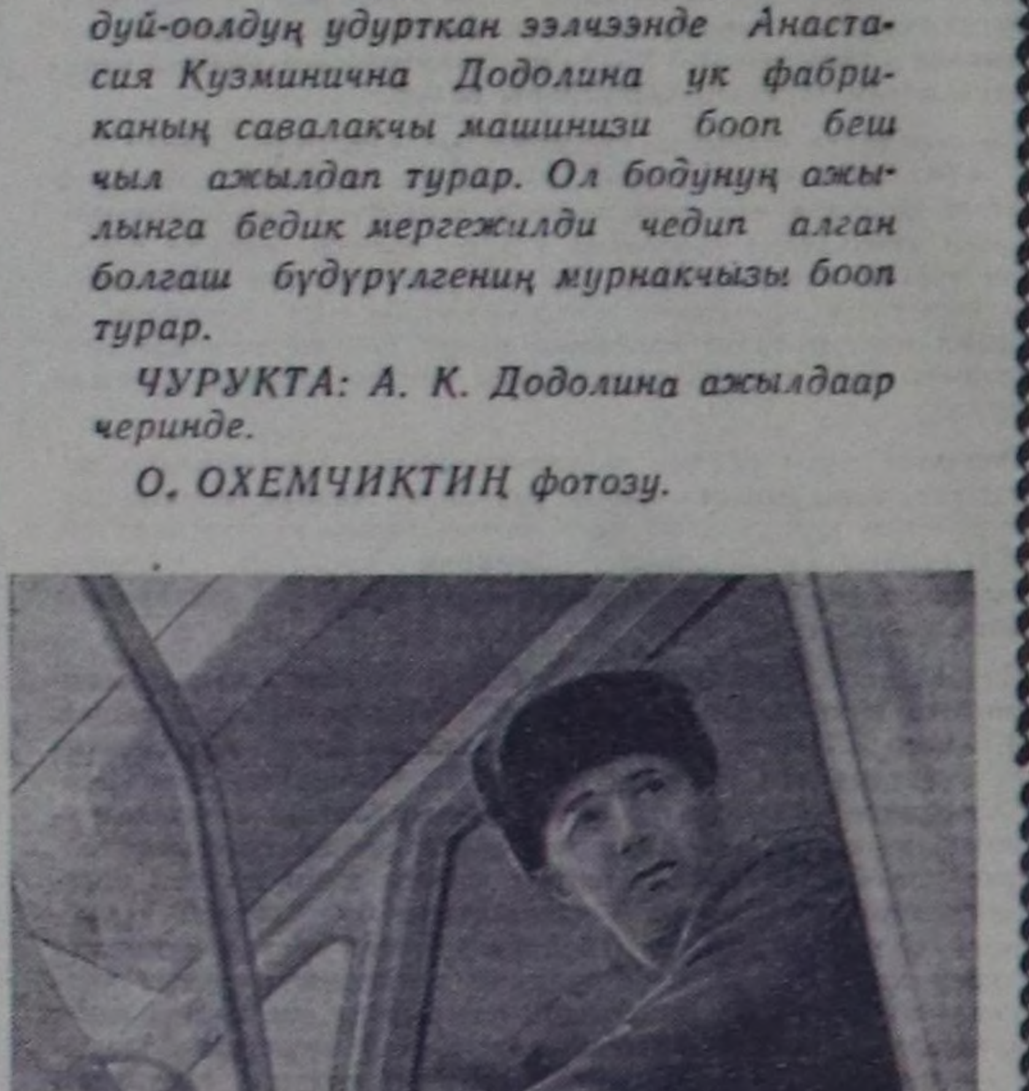

Ак-Довуракта даг-дүгү арыглаар фабриканың транспорт цегиниң чолаачызы Анатолий Иванович Пушнин ээлчегде 700 тонна руда сөөртүр планын үргүлчү 800 тонна кылдыр ажыр күүседип турар. Бүдүрүлгениң мурнакчызы хоорай Совединиң депутады хүлээлгезин база-ла эки күүседип турар.

ЧУРУКТА: А. Пушнин.

Ю. Косарьковтуң фотозу.

„Шынның“ рейдизи

Арыг-шевер болгаш КАДЫКШЫЛ

Чадаана — республиканың барыын талакы районнарында белдир хоорай. Ында чыл бүрүде бүдүрүлгениң, культура амыдыралдың болгаш чуртталганың чаа тудуглары көвүдеп, кудумчулар, кварталдар немежип, чурттакчы чоннуң саны өзүп, чаагайжыдылга ажылдары боттанып турар. Хоорайның чаагайжыдылгазынга болгаш арыг-шевержидилгезинге хөй түңнүг акша-хөреңгини хоорай Совединиң күүскому чыл санында чарыгдап турар. Улуг патриоттуг эгелээшкин—коммунистиг субботниктиң 50 чылының хүнүнде чадааначылар төрээн хоорайының чаагайжыдылгазынга күш-ажылчы салыышкынны киирип, улуг ажылдарны кылган. Ленин, Малчын, Победа кудумчулар эрткен чылдарда асфальтылаттынган. Муң-муң дөс ыяштар өстүртүнген. Чамдык кудумчуларга сай төп дескилээр ажылдар, буга-сумуннар, көвүрүгжүгештер кылдынган.

Чаагайжыдылга болгаш арыг-шевер талазы-биле Чадаананың байдалын «Шынның» рейд бригадазы сонуургап, эргип көрген. Бо талазы-биле чамдык кылдынган ажылдар бар-даа болза, амдаа улуг четпестер барын илереткен. Кудумчуларны, ылаңгыя Победа кудумчузун асфальтылаанының шынары багай, чамдык черлери үрелген. Тарып өстүрген ыяштарның чамдыктары камгалал болгаш ажаалга багайындан кадып кургаан, сынып үрелген. Кол кудумчулар Ленин, Победадан аңгыда хөй кудумчуларны дескилээр ажылдарны чыл санында чорутпайн келген. Хоорай Совединиң күүскому чаагайжыдылганың перспективтиг планын чогаадып тургуспаан. Ооң хараазы-биле чаагайжыдылгага көрдүнген акша-хөреңгини мурнунда-ла асфальтылаан кудумчуларны чаартырынга чарыгдаарынга өйлежип турар. Эрткен чылын Малчын кудумчузунуң үстүү талазын Промышленная кудумчузунга чедир асфальтылаан. Ол кудумчунуң алдыы талазы чаъс чаашкынныг үеде малгашталыр, автотранспорт байтык, чадаг кижилер безин аргыжары берге апаар. Ол кудумчуда районуң төп складының мурну, мал эмнелгезиниң арты талазы сөөлгү эрткен 7—8 чылдардан бээр аргыжылгага берге, кезээде малгаштыг чыдар. Ону асфальтылаары, азы сай төп дескилээри негеттинип турда, олче сагыш салдынмайн турар. Уруглар албан черлери, школалар, интернат туруп турар Октябрьская кудумчузун чаагайжыдарынче кичээнгей салырын соңгукчулар чагыгларынга каш удаа айтып турда, ол база-ла тоомча чок хевээр артып турар. Хоорайның кыдыкы кудумчуларында ногаанчыдылга, чаагайжыдылга барык чок. Бо дугайында кудумчу комитеттери, депутаттар ажыл чорутпайн турар.

Арыг-шевержидилге бир талазында хоорайның культуразын бедидеринге, өске талазында чурттакчы чоннуң кадыкшыдылгазынга улуг ужур-дузалыг билдингир. Кудумчуларны, бүдүрүлге, албан организация черлериниң, чуртталга бажыңнарының девискээрин арыг-шевер болдурар талазы-биле ажылдар чоруттунуп турар болза-даа, хоорай иштинде арыг-шевер эвес чорук хөй. Советская кудумчузунда районуң автомашиналар гаражы, а ооң алдыы талазында (кожа) аъш-чем продуктуларының бүдүрүлгелери хлеб, саржаг заводтары туруп турар. Оларның чаны, суг унунуң эриктерин дургаар төктүнген бок, ыт-куш сеги арыглаттынмаан. Ында чурттакчылар белейин хараш, богун суг унунуң элдериндиве төп, хоорай иштин хирлендирип турар.

Хоорайның кедеки талазы хавак баары-биле агып баткан кара суг унун дургаар хараганнар аразы бок-биле долдунган. Чадаананың көжүп чоруур механизастаттынган № 463 тудуг колоннаазының конторазының, электростанцияның херимнериниң үстүү чанында ажык шөлде хөй бок бар. Крестьянская кудумчузунуң алдыы талазында суг чара каккан элдер, Октябрьская кудумчузунуң төнген бажы, «Сельхозтехника» салбырының улуг хериминиң адаа чаны хөмүр-даш хоюу, күзүрүм, бок-биле долдунган. Шак ындыг бок-биле Чадаана хемниң эриктери «чаагайжыттынган». Улуг-делгем Карл Маркс кудумчузунуң элээн хөй чуртталга бажыңнарының чаны (кудумчуда) бок-ла, бок.

Бок төгер участокту хоорайдан 5—8 километр ырак черге тускайлап кылырын хоорүүском мынчага шиитпирлевээн. Ооң хараазы-биле бокту хоорай чанында кайы хамаан чок төгери үргүлчүлевишаан. Эрткен чылдарда бокту Бора-Хөлче углай чоруткан улуг орук унунуң чоогунга одар болгаш тарылгага ажыглап болур шөлге төп турган. Ол бокту чаъс суу чуйй шапкаш, дедир-ле хоорайже киирип, чурттакчыларның ажыглап турары кара сугну хирлендирип турар. 1968 чылдан бээр хоорайдан үндүрген бок ооң оң талакы кедээзинде нефтебазаның үстүү чоогу кыжын хаактаар, чайын селгүүстеп дыштаныр (чурттакчыларның малы одарлаар) ногаан дөңнү шыва ап эгелээн. Ол дөң хоорайдан 500 метр хире черде болгаш Чадаана хемниң оң талакы эрии-биле чоктаан оруктуң мырыңай унунда. Ону эрткен, дүшкен аалчылар болгаш аргышкан чон кайгап, чараш ногаан дөңнү бужартатканынга хараадаанын илередип турар. Ол «шилиттинген» участоктуң чанында Скотобаза кудумчузунуң чурттакчылары хомудалын илередип, төлээлекчилерин райкүүскомнуң удуртукчулары эштер Б. Чюдюк, М. Данилов, хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы эш А. Дигик оларже чорудуп, аңаа бок төгерин хоруурун, төктүнген бокту арылдырары-биле хемчег алырын дилээн. Оларның чөптүг негелдези боттанмайн турар.

Ол кудумчунуң чурттакчызы эш М. Хөлчүк ол-ла бок дээш хомудалын мынчаар илередип турар.

— Боктуң бо дөңге төктүнүп турарынга бистер, чурттакчылар дыка-ла даржылып тур бис. Хүндүс бичии уруглар бок аразынга хүнзеп, ону өртедип-даа турар-дыр. Ында төктүнген демир-дес аймаан чууп ойнап, чоннуң ажыглап турар агып чыдар кара сугну чүдедип турар. Кежээ хем унун куду каккан салгын боктуң кижи шыдажыр аргажок чыдын бажыңнарже киир сывырарга мырыңай бергедеп тур бис. Район болгаш хоорай Советтериниң күүскомнарынга билдириишкин киирип, каш удаа бардым. Хемчег алыр боор аазап-ла турар, ооң түңнели чок.

Ол ышкаш хомудалын чурттакчылар Ондар Көкей-оол, Сат Анай-оол, Сандыжап олар илергейлеп турарлар. Хоорайга хамааржыр үрежидилге станциязының суурижугажында аштаттынмаан бок хөй.

Хоорайда арыг-шевер сагылдазы бо хире куду турда районнуң санэпидстанциязының кол эмчизи эш Ю. Багав кандыг-даа хемчег албайн, хоорай Совединиң күүскомунга айтырыг тургуспайн турар. Хоорай Совединиң чаагайжыдылга болгаш коммунал талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы эш О. Ойдупаа бо дугайында ажыл чорутпайн турар.

Хоорай чаагайжыдылгазында база арыг-шевержидилгезинде четпестерни чайладыр талазы-биле хоорүүском органызастыг хемчеглерни дарый алыры негеттинип турар.

«Шынның» рейд бригадазы:

В. САНАА, районнуң радио дамчыдылгазының редакторy. **Н. КАВАЙ-ООЛ**, район Совединиң депутады.

Т. ДЫРТЫК-ООЛ, Чадаана хоорай Совединиң депутады.

М. СЕВЕН, «Шынның» корреспондентизи.

Кагдынган черлер

«Найырал» совхозтуң Булуң-Терек салбырының Күзеглиг деп черде тараа шөлдери суггарар буга бар. Кажан ол буганы ажыглап, ында черлерни суггарып турган үеде, ховуларга чаагай тараалар далай дег чалгып турган. А ам ол буга шуут кагдынган, ооң унун сиген дуй үнген, чер-биле дескилежип калган. Ол буганың унунда 200 гектар хире үнүш-дүжүткүр чер көңгүс кагдынган.

Чер ажыглаар дугайында хоойлуну Совет чазак хүлээп алган болгай. Чер болза чоннуң кол байлаа деп, ол хоойлуда айтып турар. А «Найырал» совхозтуң удуртукчулары ол дугайын канчаар көрүп турар ирги? Чоннуң байлаа болур черни чөп ажыглаар дугайын бодаар өй келген эвес бе?

Ш. ДҮВЕНДЕЙ.

Делегей бо хүннерде

СЛОВАКИЯНЫҢ КП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУНДА

ПРАГА. (СЭТА). Словакияның Компартиязының ТК-ның пленуму Братиславага болуп эрткен. ЧКП ТК-ның Бирги секретары Г. Гусак пленумга чүве чугаалаан.

ЧТК агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, ЧКП ТК-ның пленумун долгандыр хөй даап бодаашкыннар болгаш бодалдар Чехословакияга болгаш оон дашкаар болгулаан дээрзин Г. Гусак демдеглээн. Барыын талакы парлалга Чехословакияга ажыл соксадыышкыннары, хөлзээшкиннер, чыскаалдар, үймээннер болгаш өске-даа ол ышкаш чүүлдер болурун баш бурунгаар айтып турган.

Ындыг болза-даа боттарының аргаларын ажыр үнелеп, партия кежигүннериниң, Чехословакияның күш-ажылчы улузунуң угаазылалдыг бодалын чедир үнелевээн барыын талакы пропаганданың, барыын талакы ажылдакчыларның болгаш иштики янзы-бүрү күштерниң баш удур хөрүмнээшкиннериниң хоозун мегези эрткен ийи хире неделя дургузунда бадыткаттынган деп, оратор чугаалаан.

Апрель 17-де Төп Комитеттиң хүлээп алганы чоруткан өскерилгелерни, шугумну болгаш кол үзел-бодалдарны партияның көргени дүвүрээзин чок болгаш чүүлдүгзүнүүшкүн болган, харын-даа шиитпирлиг хире-чергези-биле чүүлдүг деп санаан дээрзин чугаалап болур. Ол болза, баштайгы шенелде, баштайгы шылгалда-дыр.

Эрткен ийи неделяның дургузунда ону бис-биле найыралдыг партиялар болгаш чурттар канчаар көргенин база танышкан бис деп, Г. Гусак чугаалаан. Ол чорук Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң сессиязынга холбаштыр Москвага, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлээлекчилери-биле, Польшаның, Венгрияның, ГДР-ниң, Румынияның, Болгарияның болгаш Моолдуң акы-дуңма партияларының төлээлекчилери-биле ийи талалыг чугаалажыышкыннар чоруп турда болган. Ол чугаалажыышкыннар чоруп турда, ЧКП Төп Комитединиң апрель шиитпирлерин ол чурттарның найыралдыг коммунистиг партиялары болгаш улустары ханы билиишкин-биле хүлээп алган дээрзинге бүзүрээн бис.

Апрель шиитпирлериниң шынныын Май бирде чыскаалдар база бадыткаан деп, оратор чугаалаан. Май бирде чыскаалдар чөңгээ, месилдежиишкин чокка, таарымчалыг эрткен деп бөгүн чугаалап болур бис, ол чыскаалдарга дыка хөй кижилер кирипкен, олар партия болгаш чазак ажылдакчыларының туружун чүүлдүгзүнген, бүгү күрүнеге партия кежигүннериниң болгаш ажылчы чоннарның хөй нуруузу идепкейжээн.

Словакияның Коммунистиг партиязының ТК-ның политиказының шынныын ол база бадыткап турар, бо нарын байдалдарда бодунуң принциптерин чамдыкта быжыы-биле чорудар ужурга таваржып турган партия чоннуң калбак бөлүктериниң бүзүрелин чүгле ышкынмаан эвес, харын ону чаалап алган болгаш быжыглаан деп чүвени бадыткап турар.

Сүлчээлерни, ажыл соксадыышкыннарны, антипартийжи болгаш өске-даа чыскаалдарны күзеп турганы чурт иштинде-даа, база оон дашкаар-даа янзы-бүрү даап бодаашкыннар хоозун, меге үнелээшкинни барымдаалап турганы илереттине берген деп, Г. Гусак демдеглээн. Антисоциалистиг болгаш барыын үзелдиг күштерниң салдары утказы-биле алырга, информацияның массалыг чепсектеринде оларның туруштарында болуп турган болгаш олар улус массаларының иштинге хандыр дазылданы берген күш эвес болуру илерээн.

Нийти күрүне хемчээлдериниң талазы-биле бистиң мурнувуста тургустунган политиктиг сорулгалардан бирги черде туруп турар сорулга болза, партияның программазының принципиалдыг үндезининге, эрткен чылда хүлээп алган ноябрь резолюциязының үндезининге коммунистерни каттыштырары болур деп, ЧКП ТК-ның Бирги секретары уламчылап чугаалаан. Словакияда бо талазы-биле байдал эң дээре болуп турар.

Чугаа болза, партияның удуртукчу ролюн бистиң канчаар билип алган дугайывыста болуп турар-дыр. Бистиң партиявыс — политиктиг партия, ооң бодунуң политиктиг программазы бар. Партияны политиктиг удуртукчу күш кылдыр, ынчалза-даа ону төгээриниң аргазы-биле эвес, чагырар-дужаар методтар-биле эвес, партия кежигүннериниң артык эргелиг байдалын тургузары-биле эвес, хүлээп көрген турарынче чүткүлдүг бис.

Дужуметсиг хевирлерже каңжан-даа эглип келбес ужурлуг бис, ынчангаш бо айыылга хамаарыштыр партия камгалалга туруп, оон адырлыр ужурлуг.

ЧССР-ниң делегей байдалынга хамаарыштыр Г. Гусактың медеглээни болза, Совет Эвилелин, акы-дуңма коммунистиг өске-даа партияларны болгаш күрүнелерни тодаргай көөрүн партияга болгаш хөй-нийтиниң ортузунга чайгылыш чокка чедип алыры эргежок чугула, бо айтырыгга чайгылбас, антисоветизмниң илередиишкиннеринге шыдашпас, күш-ажылчы улусту, хамыктың мурнунда партия кежигүннерин бүзүредир ужурлуг.

Словак коммунистер болгаш күрүнеде деңэргелиг эвилелчи болур Словакия нийтизи-биле аар-берге, хайнышкын, дүвүрээзинниг байдалдан уштунуп үнериниң аргаларын дилеп тыварынга онза боттуг рольду ойнаан дээрзин оратор медеглээн. Бис нийти чехословак эрге-ажыктарны удуртулга болдуруп, федерация дугайында хоойлуга дүрүмчүткенивис ол национал эрге-ажыктарны камгалавышаан, бүгү партияның быжыг чөленгиижи, күрүнениң быжыг чөленгиижи кылдыр моон соңгаар-даа ол рольду ойнаар ужурлуг ийик бис.

Националдар талазы-биле кедергей хажыдыышкынның кандыг-даа хевирин бистиң амыдыралывыстан чайладыр ужурлуг бис деп, Г. Гусак чугаалаан. Политиктиг амыдыралга кедергей хажыдыышкынны болдурбас бис, шиитпирлиг чүүл болза, барыын антисоциалистиг күштер-биле демисел болур, бистиң улустарывыстың дүвүрээзин чок чоруунга, оларның политиктиг амыдыралынга болгаш делегей харылзааларынга кол айыыл оортан болуп турар дээрзин демдеглээн болгай мен.

Чугаазының түңнелинде Г. Гусактың медеглээни: бистиң партиявыстың тугун база катап бедии-биле көдүрүп үндүрери, партияга, ооң өөредиинге болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининге хамаарылгазы дээш чоргааралды коммунистерге эгидери эргежок чугула.

Словакияның Компартиязының ТК-ның чаа соңгуткан бирги секретары Ш. Садовский пленумга чүве чугаалаан.

ВЬЕТНАМ ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА. Социалистиг чурттар вьетнам улуска экономика талазы-биле улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Үлетпүр бүдүрүлгелерге тургузар амгы үениң дериин, көдээ ажыл-агый машиналарын, эмнерни, калбак хереглелдиң бараанпарын чорудуп турар.

Бо чурукту Ханойнуң «Донг суан» трикотаж фабриказынга тырттырган. Америк ужар чүүлдүң халдаашкынының үезинде ол фабриканың бир цеги сандан үнген турган. Герман Демократтыг Республикадан келген чаа кургадылга цегин ам ол цехте эптеп тургузуп турар. Гера хоорайдан келген немец специалист Хорст Плик (солагай талазында) биле ооң вьетнам өңнүү До Суан Хиен.

В. Соболевтиң фотозу.

СЭТА-ның фотохроникасы.

Америк ядыыларның походу

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ажыл төлевирин бедидеринден болгаш өңнүг кештиг чонну ылгай көөр чорукту узуткаарындан эрге-чагыргаларның ойталааны-биле холбаштыр ай бурунгаар ажыл соксадыышкынын чарлаан эмнелге ажылдакчыларын деткээн хоорайның негр чонунуң массалыг чыскаалдары Чарльстонга (Мурнуу Королина штат) база катап болган.

«Мурнуу чүкте христиан удуртулганың конференциязы» дээр негр организацияның даргазы лама Ральф Абернети ийи муң кижи киришкен чыскаалды баштаан. Абернетини чыскаалга киришкен дээш чоокта чаа тудуп хоругдаан болгаш 500 долларны төледири-биле кара-бажыңдан чүгле май 4-те хостап үндүрген турган.

Чыскаалдың киржикчилери ажыл соксатканнар-биле эпсеткил каттыштырылгазын илергейлевишаан, хоорайның төп кудумчузу-биле эрткен. Чарльстонда комендант шагы мынчага чедир күштүг болуп артпышаан. Эрткен неделяда хоорайга «онза байдалды» чарлаан.

Агрессор оожургавайн турар

КАИР. (СЭТА). Суэц каналының чөөн эринде турар израиль эжелекчилер чепсектиг чөңгээни май 4-те бүгү хүннүң дургузунда база катап үргүлчүлээн.

Ол черни-биле эртенгиниң 9 шактан 22 шак 45 минутага чедир каналдың кавызында Деверсур, Исмаилия, эль-Кантара хоорайларның районнарынга артиллерия болгаш пулемёт аткылажыышкынны үргүлчүлеп турган. Египет чепсектиг күштер чөңгээчилерге төлептиг ойтур шавыышкынны берип турган.

ФКП ТК-ның пленуму ДООЗУЛГАН

ПАРИЖ. СЭТА-ның корреспондентизи Р. Серебренниковтуң дамчытканы болза:

Францияның Коммунистиг партиязының ТК-ның пленуму бодунуң ажылын Парижке дооскан.

Пленумнуң киржикчилери ам болур президент соңгулдазы-биле холбаштыр Францияда иштики политиктиг байдалдың дугайында айтырыгны чугаалажып көрген.

ФКП ТК-ның пленуму ФКП-ниң Политбюрозунуң кежигүнү Жак Дюклону президентиниң албан-дужаалынга кандидатка депшидер дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Президент соңгулдазынга Жак Дюкло политиканы ылаптыг өскертиринче чүткүлдүг болгаш Францияның демократтыг келир үезин хандырып шыдаар кижилерни төлээлээр деп, ФКП-ниң Чиңгине секретары Вальдек Роше айыткан. Жак Дюкло ажылчын болгаш демократтыг күштер эвилелиниң кандидады, социализмче орукту ажыдар мурнакчы демократия дээш демисежип турар бүгү кижилерниң кандидады болур. Жак Дюклонуң кандидатуразын депшиткени чурттуң ажылчын болгаш демократтыг күштериниң күзел-соруунга дүгжүп турар деп, В. Роше демдеглээн. Бүгү партия президентиниң албан-дужаалынга Жак Дюклонуң кандидатуразы дээш массалыг калбак кампания саадал чокка эгелээр ужурлуг.

Социализмче орукту ажыткы дег политиктиг болгаш экономиктиг мурнакчы демократияның программазын камгалавышаан, соңгулда кампаниязын чорудар мен деп, Жак Дюкло парлалга төлээлекчилериниң мурнунга чүве чугаалап тургаш, медеглээн.

Жак Дюкло—Францияның коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң база бир хоочун ажылдакчызы. Ол 1896 чылда бызаңчы кижиниң өг-бүлезинге төрүттүнген.

Ж. Дюкло—ФКП-ниң Политбюрозунуң кежигүнү, Сена департаментиден сенат кежигүнү. Делегейниң бирги дайынынга ол киришкен болгаш Верден чоогунга балыглаткан. Француз улустуң шылгараңгай оглу Морис Торез-биле кады Жак Дюкло немец эжелекчилерге удур демиселди эгелээр деп 1940 чылда француз улусту кыйгырган ФКП ТК-ның кыйгырыынга ат салган. Удурланыышкын шимчээшкининиң организастаарынга бирги чергениң ролюн ол ойнаан.

Жак Дюкло—француз болгаш делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчээшкининиң айтырыгларын чырыткан хөй санныг ажылдарның автору.

Очерк

ХАРЫ ТӨРЕЛДЕР

ХРИСТИАН САУТЕР: «Фашистер өг-бүлем бузуп каан, реваншистер—ажы-төлүм хунаап алды».

БЕРЛИНДЕН ПОЕЗД дан караңгызында үнүпкен. Эртенге чедир куп кыннып ап болур. Ынчалза-даа Саутер удуп шыдавазын билир.

Бир-ийи шак болгаш поезд Барыын Германияның кызыгаарын эртер. Ооң дужунге эпти-ле кирип чораан таныvазы ыржым хоорайжыгаштың шимээнниг вокзалынга ону кадайы, уруглары уткуп алыр. Олар база-ла, ооң боду ышкаш, ам удувайн куюмнап дүвүреп турулар боор. Оларын ол боду дораан танып каар ирги бе? Чээрби ажыг чыл көрүшпес деп чүве апаа оюнчук эвес-ле болгай...

Ынчалза-даа ам олар кады апаар, кайы-бир шагда Одесса чоогунуң шөлээн суурунга турганы дег, найыралдыг демниг өг-бүле бооп чурттай бээр.

1941 чылдың июньнуң чылыг кежээзи сагышка кирер. Кызыл-тастың шыргай алдынналчак чалгыглары. Ол чалгыглар каракка көстүп шыдаар черге чедир-ле бырлаңайнып чоруй баар.

Саутер тракторун доктааткаш, холун союндак-биле чоткан. Комбайнга олуруптар үе ырак эвес деп, ол бодаан. Чаагайын, тараның чаагайын кандыг дээр ону!

— Ачай!—дээн бичии оолдуң ыыткыр кыйгызын дыңнааш, олче иде-иде базыпкан.

Хоор-сарыг шыргай тараа аразында маңган-сарыг баш шимереңнээн. Саутер алды харлыг Андрейказын бедидир өрү көдүргеш, чечек дег көгүлдүр карактарынче көрүп турган.

Олар агарты чугайлап каан бажыңче чаржыпканнар, эжик аксында Катерина, ооң кадайы, хүлүмзүрүп турган. Оруктуң изиг доозунун буруулатпышаан, оларже уткуй дөрт харлыг Иоган эшкедип орган.

Ооң, Саутерниң, бут кырынга быжыы-биле туруп алганы бо. Өскелерден дора эвес чурттап турар. Удавас ажаап алыышкын, а ол—тракторист-даа, комбайнер-даа — суурда улуг кижи...

АДЫШКЫНДАН чер сирт кылынган. Саутер аңгадай берген.

Шупту чүве хеп-хенертен буурап дүшкен. Шупту!

Дайын. Саутерниң бажыңынче, совет кижилерниң бажын бүрүгүнче дайын, кара казыргы бооп, хөме таварып кирип келген. Саутер—немец кижи. Ынчалзажок, Совинформбюронуң медээлерин кежээлерде дыңнааш, Саутер Гётениң, Шиллерниң, Карл Маркстың черинге төрүттүнген кижилерниң үүлгедип турар араатанзыг, ханныг херектеринге аргажоктан бүзүрээр турган. Орта чоор бе, кижилер деп бе олар?..

Саутерниң бо айтырыынга фашистер боттары харыылап кааннар. Олар ооң хөй чыл иштинде мөөңнеп алган эдин доозазын машина иштинче тырып алгаш, бажыңын өрттедипкеш, ооң бодун болгаш кадайын өдек чытталып турар бараан вагонунче киир идип алганнар. Оларны бир польша суурга дужурген. Бүгү чонга хүндүлеткен комбайнер немец помещикке база катап хөлечиктээр, айыыр туткаш, инек өдээ аштаар, а чазын өскениң черин тарыыр, диленген чүве дег, өскениң чеминиң артыы, тогланчызы-биле аргастаныр ужурга таварышкан...

СОВЕТ ШЕРИГЛЕР төрээн черин фашист аг-араатаннардан арыглааш, ам Европаның кулдандырган чурттарынга дузалаары-биле торлуш чокка бар чораан...

Саутерниң өг-бүлезин, Совет Эвилелинден күш-биле сөөртүп үндүрткен бүгү немецтерни фашистер база катап бараан вагонунче тырылдыр сүргеш, Германияже чорудупкан. Гитлержилерге халас ажылдап бээр күш херек турган.

Кежээликтей поезд бичии станцияга доктаагаш, оон үнүп чадаан. Саутер уругларын вагондан үнмеңер деп шыңгыы дужаагаш, боду хөнек алгаш, изиг суг алыры-биле чорупкан. Хенертен коргунчуг частыышкын агаарга сирт дээн.

Бомбалаашкын! Алгы-кышкы, уё-човуур, өрт-халап, боостаага тырлып турар ажыг кара ыш. Саутер вагонунче карак-кулак чок ыдыпкан. Ынчалза-даа оозу чок. Чоруй барган болган.

ОСКЕНИҢ ЧЕРИНГЕ ажыг качыгдалдыг хүннер төнмес-батпазы-биле шөйлүп чоруп каан. Немец помещикке база катап хөлечиктээр ужур таварышкан.

Саутерниң хөлечиктеп турган суурун американнар ээлеп алган. Совет комендатура черин тып алыр дээш Саутер бүстүп үрелген оруктарга хөй хүн иштинде чоруп келген. Ам-на өг-бүлезин тып ап шыдаптарынга ол бүзүрелдиг чораан. А чыл-чылы-биле дилеп улчуп чораан, кандыг-даа ис тыппаан...

ВОЛГОГРАДТА тудугга ажылдап турган, Саутер Тереза Швагерус дээр хөглүг моторист-биле танышкып алган. Оон бээр аңаа оон үнелиг эргим кижи чок болган. Тереза ооң улчуп хилинчектенип чораанының дугайында чугааларын чүрээнге чоок кылдыр билип, ажы-төлүнүң дугайында сагыш аарыышкынын не ёзузу-биле үлежип турганындан ындыызы чадавас боор. Олар ашак-кадай болчуп алганнар. Ташкентиге кады чедип келгеннер. 1958 чылда Куруг ховуга чаа виноград совхозу туттунуп эгелээрин дыңнааш, боттарының чаа аас-кежиин тудары-биле ынаар чорупканнар.

Ынчанмыже ол-ла бүгү чылдарда бодунуң сураглаашкынын ол соксатпаан. Бир-ле катап почтальон аңаа чагаа тутсупкан. Саутер чагаа хавынче көре каапкаш, бодунуң карактарынга безин бүзүревээн. Чагаа Екатеринадан келген. Ооң адрезин таныш кижилерден, адак сөөлүнде кээп, дыңнап алганын Катя бижээн.

Барыын Германияның Мюнстер дээр хоорайжыгажындан Куруг ховуга чагаалар ужугуп кээп турган. Кадайы болгаш ажы-төлү чагаа бүрүзүнге аданы боттарынче кыйгырып. Барыын Германия дээрге ёзулуг немецтиң төрээн чурту-дур, ол аңаа чүгле кадайынга болгаш ажы-төлүнге чеде бээр эвес, харын база бодунга чоок кижилерниң аразында апаар деп бүзүредип-ле турганнар.

Терезада уруглар чок, ГФР-ден келген чагааларны ашаа-биле ийилээ номчааш, ооң-биле кады каш-даа катап ыглаан. Ачазын бо хире үр дилеп сурап келгеш, адак сөөлүнде тып алган, ам манап турар ажы-төлдүң адазын канчап тудуп шыдааб мен деп, ол үргүлчү-ле боданыр турган...

ДУГУЙЛАР дукпуртулаңып, рельстер тудушкаанга шаккыңайнып чоруп-ла орган. Кастыктарның дамыр ханы диккиледир соп-ла, улам күштүг соп-ла чораан. Саутер улуг тынып каап чораан. Район төвүнден кежээликтей канчаар чедип келгеш, чапчаа садып алган чемоданын шала кырынга салып кааны сактып келген. Тереза ыяк базып каан арыг сорочкаларны ыыт чокка чемоданнап берип турган. Саутер карактарның көржү бээринден корга-корга, кадайының хүрере берген эвилең, ажылчы холдарының шалыпкын шимчээнип турганын көрүп олурган.

Кадай... Ону ол ам ынчаар адаарындан эгенир. Неделя мурнунда суд оларны чара бадылап каан. Тереза аржыылының ужу-биле карактарын чотпушаан, судтан оларны чара бадылаарын боду дилеп турганын сактып келген. Олар боттарының хуу-салымын чаңгыс хүн иштинде шиитпирлей шаап алган эвес-ле болгай. Тереза чарлып деп чүве кайы хире-даа аар-берге болза, ону боду угаан-сарыылы-биле, арын-нүүрү-биле ынчаар шиитпирлээн. Ийи-чаңгыс эвес, харын он ийи чыл иштинде олар ижин-хөрээнге киржип чурттап келгеннер.

— Поезд Мюнстер станцияже чедип олур...—деп, репродукторнуң кургамзык ыыды Саутерниң бодап чораан бодалын үзе кирген...

Саутер вагондан сөөлзүредир үнген. Уткаан кижилерниң арыннарынче топтап көрүп турган. Олче бир аныяк оол маңнап келген.

— Ачай!

— Андрюшка... Андрей!

БАШТАЙГЫ неделя билдинмейн, дүрген эрткен. А Саутер үргүлчү-ле ажыл дугайын боданып апарган. Оолдарынга ол амдыызында чүнү-даа чугаалаваан, ынчанмыже ооң ажылдап тыпкан акшазы чокка оларның чуртталгазы чиик эвес болур деп чүвени билген. Андрей биле Петерниң ажылдаан акшазы шоолуг эвес. Дөрт кижиге ол канчап-даа четпес. Өг-бүлениң хөлезилеп алган үш өрээлдиг квартиразын төлээринге безин бир кижиниң шалыңының деңкезии үне бээр ышкажыл. Ортун оглу Иоган кожа хоорайда тудуг кылып ажылдап турар. Ол боду өг-бүлелиг, боду сагыш човаар чүүлдүг. Ол адазынге дузалаптар харык чок.

Бажыңда телевизор чок. Саутер чүгле солун номчуур турган. А солуннар ындыг-ла таалаанчыг эвес медээлер парлаар болган. Чогум-на ол душта Барыын Германияда эң улуг металлистер профэвилелиниң 800 активистери Рурнуң шахталарын болгаш заводтарын чаарты дергээни-биле холбаштыр муң-муң металлистерни болгаш шахтёрларны ажылдан үндүргенинге шыңгыы удурланып үнген турган.

Ынчангаш Саутер бодунуң эккелген акшазы төнгелекте үе-шагны аңаа эрттирбейн, хөделир деп шиитпирлеп алган. Боду ажыл дилээр, оолдарны түвексиндирбес деп бодаан. Ол элээн каш конторалларга барган, кайа-даа ону эвилеңи-биле хүлээп ап турган, ынчалза-даа «Ам дээреде чок» деп, чүгле мону сөглээр болган.

(Төнчүзү 4-кү арында).

Бөгүн—ГДР-ниң национал байырлалы

ХОСТАЛГАНЫҢ ХҮНҮ

Май 8 бирниң бүдүүзүнде Берлинниң болгаш Лейпцигтиң лениничи черлеринге баар аргалыг болган мен. Владимир Ильичиниң чоруп турганы-биле холбашкан турасхаалдыг черлерге баары чүгле тоогулуг болуушкуннарны катап билиринге эвес, харын база Германияның тоогузунде баштайгы ажылчын-тараачын күрүнезиниң амгы, чаа социалистиг чүүлдерин билип алырынга дузалап турар-дыр.

Республиканың ажылчы чоннары улуг кижиниң ады-биле холбаалыг бүгү чүвени кайы хире ынакшыл-биле кадагалап, хайыралап турары, ооң гениалдыг өөредиин амыдыралга боттандырар дээш олар кайы хире хөй чүвени кылган болгаш кылып турары магаданчыг болду. Лениннин ады—марксисчи-ленинчи партиязының удуртулгазы-биле социализмниң сайзырангай ниитилел системазын тургузуп турар хөй миллион кижилерниң чүректеринде болгаш ажыл-херектеринде.

ГДР-де Май 8-тиң хүнүн—Совет Армияның гитлерчи Германияны чылча шапканының болгаш фашизмден хосталганының хүнүнден бээр 24 чыл оюн ГДР-ниң үндезилеттингениниң 20 чыл оюнга болгаш В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга белеткелдиң хайныктырганы бүгү ниитилелдиң онза бедик политиктиг идепкейлиг чоруунуң байдалынга демдеглеп турар.

Чоокта чаа республиканың хөй-ниитизи ГДР-ниң чаа социалистиг конституциязын хүлээп алган хүнүнден бээр бир чыл оюн демдеглеп эрттирген. Бодунуң салым-чолун бодунуң холунга алган хостуг улустуң бүдүрген аажок улуг үүле-ижин ында чүгле дүрүм ёзугаар быжыглаан эвес. Чаа үндезин хоойлу—социалистиг ниитилелди улам ыңай хөгжүдер болгаш сайзырангайжыдар талазы-биле улустуң улуг ажылынга бурунгаар баар оруктуң шын айтыкчызы-дыр.

Герман Демократтыг Республика улус ажыл-агыйының хөй адырларынга делегей стандарттарын чедип алган политика болгаш экономика талазы-биле быжыг, турум күрүне, делегей аренazынга алдар, хүндүзү соксаал чокка бедип, быжыгып турар чурт болуп, хосталган хүнүнден бээр 24 чыл оюн демдеглеп турар.

Республиканың дөгүнап келген үезиниң дургузунда национал орулга 1 миллиард маркадан (1950 чыл) бо чылын 100 миллиард маркага чедир көвүдээн. Ол үениң дургузунда үлетпүр бүдүрүлгениң хемчээли 4,7 катап көвүдээн. Даштыкы садыг саарылгазы барык 8,5 катап өскен. ГДР делегейниң үлетпүр талазы-биле сайзырангай он чурттарының бирги одуруунда турар. ГДР социалистиг ёзуга чаарткан көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезинде база кол черни ээлеп турар. ГДР—шапкынчыткан көдээ ажыл-агыйы бүдүрүлгезиниң күрүнези. ГДР тараа культураларының дүжүдүнүң болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрер талазы-биле делегейниң хөй чурттары-биле деңнежип шыдаар.

Улусчу эрге-чагырга чырыдыышкынны болгаш кадык камгалалын, социал хандырылганы хөгжүдер, ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин бедидер талазы-биле хөй чүвени кылган болгаш кылып-даа турар.

ГДР-ниң 20 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарыш хөй миллион кижилерни хаара тудкан болгаш улустуң чаагай чоруу дээш күш-ажылга чаа-чаа чедиишкиннерни берип турар. Эрткен чылдың чогуур үези-биле деңнээрге, бо чылдың бирги кварталында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 8,5 хуу бедээн, а үлетпүр бүдүрүлгениң хемчээли 8 хуу өскен. Көдээ ажыл-агыйда эът болгаш сүт бүдүрер талазы-биле квартал планнары күүсеттинген.

Күрүнени эргелеп башкарары, ону бүгү талазы-биле быжыглаар дугайында сагыш салыышкыны бүгү улустуң шуут херээ болуп турар. Хөй миллион ажылчы чоннарның күзел-соруу болгаш бодалы, оларның байлак билии болгаш дуржулгазы партияның болгаш чазактың шиитпирлеринде илереп турар. Хоорайның болгаш көдээниң 200 муң ажыл-ишчилери Улус палатазының болгаш чер-черде улус төлээлекчилериниң депутаттары болуп турар. Барык 700 муң ажылчыннар, тараачыннар болгаш интеллигенцияның төлээлекчилери үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелерин удуртурунга идепкейлиг киржип турар.

Германияның ажылчын-тараачын күрүнези Совет Эвилели болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле хол-холундан туттунчуп алгаш, социализм, коммунизм болгаш тайбың дээш, империализмниң чимээнииишкиннеринге удур демиселге шынчы болгаш идегелдиг эвилелчи болуп турар. Барыын-герман милитаристерниң болгаш неонацистерниң калчаалыг халдаашкыннарын ойтур шаппышаан, ГДР социалистиг дем каттыштырылгазының ооң барыын талакы кызыгаарларында быжыг челеңгижи болуп турар.

М. НИКИТОЧКИН.
СЭТА-ның корреспондентизи.
Берлин.

Магдебургта Карл Либкнехт аттыг аар машина тудуунуң заводу—ГДР-ниң улус ажыл-агыйында көскү рольдуг эң улуг бүдүрүлгелерниң бирээзи. Продукцияның өске хевирлери-биле чергелештир ол судно шимчедикчилерин, дизель моторларын, химия дериглерин үндүрүп турар.

ЧУРУКТА: заводтуң өөредилге мастерскаязында аныяк ажылчыннар.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

УРАН ШҮЛҮК, БАШТАК ЫРЛАР

Суурнуң чурттакчылары байырлал шинчилиг, арыг-силиг кеттинипкен, Культура бажыңынче шууржуп турганнар. В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл юбилейинге болгаш Совет Тываның 25 чыл оюнга тураскааткан салбырлар аразының бот-тывынгыр уран чүүлүнүң көрүлдези. Хамааты кижи чон мурнунга, сцена кырынга бодунуң талантызын көргүзери хүндүткелдиг, алдар-аттыг-даа.

Бистиң республиканың суурларының чурттакчы көдээ чонунуң культуразының хөгжүп, тывынгыр, чогаадыкчы талантызының сайзырап өзүп олурары уран чүүлге чүткүл, хандыкшылындан көрүкчүнүң караанга-ла илдең.

Хорум-Даг салбырының уран чүүл коллективиниң тургусканы «Тываның үелери» деп композициязы ханы утка-шынарлыг. Бүдүүлүк тыва чонну дарлап, хемдииринге сарыг шажынны чепсек кылып, төөреткен бай, дужумет, ламаларның хоп-мегезин сойгалап, Таңды Тывазының кырынга Октябрьның херели чалгаанының, улуг Ленинниң номналының ачызында ядыы араттарның феодализмниң аспаандан кезээ мөңгези-биле чарлып адырылганын, чээрби беш чылдарда аныяк Тыва республиканың ажыл-агый, культура тургузуушкунунга шапкын хөгжүлдезин тодаргай көргүзүп келир.

Кайы-даа салбырларның концертиниң программазының утка-шынарын үениң байдалының негелдезинге дүүштүр, амыдырал-биле сырый холбап тургускан. Хөйнүң, ийи-чаңгыстың номерлерин бот-тывынгыр артистер, сцена культуразын сагып, эки күүсеткениниң көрүкчүлер адыш часкаашкыннары-биле хүлээп ап, улуг сонуургал-биле көрген. Ооң чамдык чижектеринге тыва улустуң база бир үнелиг болгаш ховар номери борбаң, сыгыт, хөөмейни Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Кара-Сал Ак-оол игил-биле үдевишаан күүсеткенин, улуг назылыглар А. Шеңгирбен демир, кулузун хомустарга, тыва аялгаларны ойнааның, склад эргелекчизи О. Мөңгениң бодунуң чогааткан «Чыргакы» деп шүлүүн номчааның, хорум-дагжыларның «Ленин бистиң-биле» деп ниити ырны үш үнге тургусканын, чолаачы О. Саичының «Авай», «Төрээн чурттуң хүнү», башкылар О. Даржай-оол, О. Саңчай-оолдуң «Ынакшылым», Александра Ховалыгның «Ушкаш келийн» деп ырларны мергежилдиг ырлааның, чыраа-бажыжыларның тыва, акы-дуңма улустарның танцызын ээлдек, чараш күүсеткенин айтырга-ла четчир.

Көрүлдениң түңнелинде бирги черни хорум-дагжылар биле чыргакыжылар үлешкилеп, I чергениң дипломнары-биле шаңнаткан.

Ооң-биле чергелештир четпестерни айтыр ужурлуг. Чыраа-Бажы, Чыргакы салбырларының уран чүүл коллективтериниң киржикчилери чаңгыс аай, чараш идик-хеп-биле хандыртынмаан. Национал тыва хөгжүм херекселдеринге ойнаары, оларның-биле ийи-чаңгыстың ырларын үдээри уттундурган. Каргыраа, сыгытты улам нептеретпейн, аңаа сонуургалдыг, талантылыгларны четче илеретпээн. Чыраа-Бажы Культура бажыңының ажылдакчылары, жюри түңнел концертти чарлап кааш, чогуур үезинден ийи шак ашканда эгелээн, ийи-чаңгыстың номерлерин шаңнаарынга шаңналды баш удур белеткеп албаанындан тыпсыр аргазы чок болган. Салбырларның уран чүүл коллективтерин безин шаңнаарда, чон тарай бергенде, аңаа-ла удуртукчуларынга берип каан.

Концерт үезинде Хорум-Дагның уран чүүл коллективиниң удуртукчузу С. Селен-оол чон караанга эзирик көстүп турган. Моон соңгаар көрүлдени организастыг эрттирерин утпас ужурлуг.

Н. ЭНЕР-ООЛ.

СПОРТ

ЧООККУ ХҮННЕРДЕ

ТЫВА ХҮРЕШКЕ республиканың бирги чери дээш маргылдаа май 10-нуң хүнүнде хүндүскүнүн 14 шактан эгелеп, Кызылда «Хүреш» стадионга болур. Республиканың бүгү районнарының төлээлери 64 мөге аңаа киржир.

• • •

СПОРТЧУ БООДАЛГАГА республика чемпионады май 9—11 хүннеринде Кызылга болур. Аңаа район бүрүзүндей келген 2 эр, 2 херээжен кижи составтыг командалар киржир.

• • •

Кызылда культураның болгаш дыштаныылганың Гастелло аттыг парыгының шаңналы дээш **БОКС МАРГЫЛДААЗЫ** май 9—10 хүннеринде болур.

• • •

Бистиң республиканың **волейболга** бир эр команда болгаш **ийи мөге** составтыг спортчу төлээлери Моол Арат Республикага май 19—24 хүннеринде баар.

И. ХАСАНОВ.

Польша Улус Республика. В. И. Ленинниң Поронинода музейи.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Культура одаа чүге ындыгыл?

Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозунуң Суг-Бажы төп сүт-бараан фермазында кызыл-булуң ажыглалга киргенден бээр ам үш чылдың нүүрү боор турар. Баштайгы үеде кызыл-булуң эки ажылдыг болуп, солун концерттерни белеткеп, чүгле совхоз төвүнге, бригадаларга эвес, харын чанында совхоз, колхозтарга солун программалыг концерттерни чаңгыс эвес удаа көргүскүлээн.

Кызыл-булуңнуң иштики, даштыкы дериглерин кылып (ынчан эргелекчи эш Темек турган), спортка сонуургалдыглар шахмат, шашки, стол теннизинге маргылдааларны үргүлчү эрттирип турган. Аңаа кожер библиотека база турган, ажылчыннар солун номнарны, журналдарны чагыдып ап, номчуп турганнар.

Кысказы-биле чугаалаарга, кызыл-булуң ферманың ажылчыннарының ажыл соонда дыштаныр культурлуг одаа болган турган. Амгы бо үеде ол чүүлдерден чүгле чаржынчыг сактыышкын арткан.

Улуг-даа, биче-даа коллективтиң амыдыралы-биле, ажыл-херээ-биле кызыл-булуң сырый холбаалыг, ооң-биле деңге базып орар ужурлуг. Ол дээрге коллективтиң ажылының түңнелдери, социалистиг хүлээлгелери, мурнакчылары болгаш хожудаңгайлары кызыл-булуңнуң көргүзүглеринге илереттинген турар дээни ол-дур. А бисте бо бүгү амыдырал-биле дүүшпейн турар дээрзин адаанда чижектен көргүзейн.

Эрткен 1968 чылда кызыл-булуң эргелекчизинден 4 кижи солушкан. Бүдүн чылдың дургузунда 9 катап-ла кино көргүскен, 4-тү райондан көжер кино келген. Делегей байдалының дугайында 3 катап лекция, 2 катап беседа болган. Лекция, беседаны база-ла райондан кээп чораан даргалар кылган. Чылдың ужу, бажында ферманың ажылының дугайында хуралдар кылган дээрден өске ажыл бо-ла-дыр.

Бистиң мындыг байдалывыстың дугайында маңаа-даа болган хуралдарга, совхозтуң ниити хуралдарынга-даа чаңгыс эвес удаа айтырыгны эш-өөрлер тургузуп келген. Даргаларывыс аазап-ла каар, ынчалза-даа боттуг дузаны чедирбейн турар. Ам база-ла эрткен чылгы эрги «хевививисче» кире берген мындыг бис. Чижээ, январь айда көдээ Советтиң сессиязынга биске неделяда ийи катап кинону үргүлчү көргүзер бис деп доктаалды үндүргеш, аазаан болгай. А херек кырында январьда-ла 3 катап кино көргүскен, ооң бээр үш ай ажып тур, мынчага чүү-даа чок. 1967 чылда-ла 1 шахмат, 1 шашки садып берген. Ойнаар херекселдерден мынчага чедир чаңгыс борбак «чарык баштыг» дошпулуур-даа чок. Та, совхозтуң маңаа үндүрер акша-көпеек чогу чүвези, та, аңаа-ла бисти тооп көрбези ол, билдинмес.

1967 чылдың чайынында ферманың эки ажылы дээш шаңнал кылдыр телевизор садып берген. Чүгле ону тургузар специалист кижи херек турган. Бүдүн чартык чылдың дургузунда ындыг кижи «тывылбаан». Бүдүн чартык чылдың иштинде ферманың улуг, биче кижилери ам кажан телевизорну тургузуптар ирги, кажан-на көөр ирги бис деп четтикпейн манап турган. Ам кээп, мындаа февральдың бир хүнүнде, совхозтуң ГАЗ—69-зу халдып келгеш, телевизорувусту алгаш барган.

Ам чүү болганыл дээрге, телевизорну ол алгаш баргаш, даргалар совхозтуң конторазынга аппарып салып алган мындыг болган. Даргалар 17 шак турда ажылын доозар, контора хагдынар мындыг-ла болгай. А телевизорну шоочалыг контора иштинге та кым көрүп турар чүвези ийик, кара кайгамчык чүве. Бис ол дугайын чугаалап, телевизорну биске, фермага тургузуп берзиңерзе деп дилээривиске, совхоз директору эш Малышев: «Бис ам-даа 3 телевизор садар бис, ооң бирээзин силерге тургузуп бээр бис» дээн, ол аазаашкын база-ла куруг болган.

Бистиң фермада 40 ажыг ажылчын өг-бүле чурттап, ажылдап турар. Ооң иштинде эге школаның өөреникчилери база бар. Солун кинолар азы Кызылдан концерт, шии кээрге, ону көөр дээш, баарда-кээрде чеди-чеди 14 километрни чайгы үеде болза изиргенип, кыжын болза кыштың 40—50 градус чыккылама соогунда доңуп, кылаштажып барып көөр-дүр бис. Моон мурнунда чылдарда тускай машинаны чорудуптар турган чүве болгай, ам ындыг чүве чок болган.

Ынчангаш түңнелинде совхоз дирекциязындан (директору эш Малышев), парткомдан (секретары эш Кумаажык), ажылчын комитединден (даргазы эш Васюхин) бистиң дилээвис мындыг. кызыл-булуңга ажылдап шыдаар бир кижиден тургускаш (сөөлүнде турган эргелекчи чүгле от салып кыштааш, мындаа, чылый бээрге клубту хаап каан мындыг кижи), ойнаар херекселдерден баштайгы дээрезинде оода кезик-чамдыызын-даа бол садып, конторада телевизорну биске тургузуп бээрин, кино көргүзүп, лекция, беседаларны үргүлчү чорудуп турар боор дээрзин улуг идегел-биле диледивис.

М. МААДЫ.

Редактор К. Н. ДИИГА.

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

ХАРЫ ТӨРЕЛДЕР

САУТЕР ШИМЭЭННИГ хайым кудумчуларга чааскаанзыргай кылаштап турган. Каас-коя чарлал-делгеглер карактарны чылчырыктадып турар. Ол туруп шагзыраан, кымче-даа кичээнгей салбас чораан. Ой, чүү деп чоор бо? Саутер аңгадай берген, харын-даа тура дүшкен. Чаны-биле узун эр кижи кылаштап эрткен. Көгере берген кастыктарлыг, шериглиг шилгедек, хөрээнде гитлерчи орденнерлиг. Ооң соондан база бир ындыг кижи... База бирээ... Канчап мындыг чоор? Миллион-миллион кижилерни хөме-чаза баскан хан сорукчулары, ооң бажынын узуткаан, Саутерни бодунуң ажы-төлүнден чээрби чыл иштинде чарып келген өлүрүкчүлер, арааттаннар «шаандагы ачы-хавыяаларын» көөргедип базып чоруур деп, мындыг бе?!

Эрткен кижилерге УДП дээш бадылаарын негеп турар номчугаштар дөгеп, холдарында ак пөстер баглагылап алган мирангир семис эрлер бо базып чорлар. Аңаа немей фашисчилерек хуудустарны база сунуп чорлар.

Кежээки чем чип олура, Саутер ол хүнгү сагышка анчыт бодалдарын оолдарынга чугаалаан.

— Бо-ла бүгү чугаалары херээ чок ийин, билип ал, ачай. УДП—дүрүмге үндезилеттинген партия-дыр, бодунуң туралаан бүгү чүүлдерин ол дүрүм ёзугаар хостуу-биле кылыр эргелиг. Хостуг чорукту бистен кым-даа хунаап албаан. Бо чүүл сеңээ хамаарыжыр деп бе? Чок. Бодуннуң дугайыңны, бодуң бажыңың, өг-бүлең дугайын бодазыңза дээре-дир.

— Канчап хамаарышпас чүвел! Мен бир ай ажыг ажыл чок базып келдим...

— Сеңээ ажыл тыпты бээр... Чүве деп чүве чогуур өйлүг болгай. Ам дээреде ажыл чоктаннар пособиезин алыр апаар сен.

— Ядамык эвес мен! Меңээ сартык сунган херек чок. Мен ажылдаксап, ижер-чиримни ак сеткилдиг ажылым-биле тып алыксап турар мен. Мен ынчаар кылыр эргелиг мен бе?

Адазының өжеш чоруунга оглу шутулдап олурган. Чугааны төндүрер бодааш, мындыг таварылгада адазы-биле маргышканда суна кааптар домаан база катап сунупкан:

— Сен Россияда эвезиңни утпа, ачай. Бистер боттарывыс хоойлу-дүрүмнерлиг, корум-чурумнарлыг улус боор бис. Сен ону билгеш, бистиң хоойлуларывыска чагыртыр. Эрткен үең уттуптар ужурлуг сен...

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНГЕ бодунуң амыдыралының дугайын, бодунуң совхозунуң дугайын Саутер чугаалаарга оолдары хаваан дүйүп, аңчыгзынып турарын ол шагда-ла эскерген. Ынчалза-даа ону ол шоолуг-ла херекке албайн келген. Адазын ынчаар доңгуву-биле үзе кирип, ону бичии балдырмээжек оол ышкаш аажылап кайын боор. Эрткен үени канчап уттурул. дайынның халавын канчап уттур боор?..

Ашак ижип олурган шайын төндүр ишпейн туруп келген. Дүнге киир диван кырынга бодаанып чыткан. Удуурунуң мурнунда Катерина-биле чугаалажыксаан, ынчалза-даа оозу үзе кирген:

— Оглуңнуу чөптүг. Мен сээң-биле кады чүгле дашкаар үнмес-тир мен, билир сен бе? Чүге дээрге меңээ ыянчыг-дыр. Өршээп көр, ынчалза-даа ол ындыг. Сен Россия дугайында хоозун чугааны үргүлчү хоолдаар-дыр сен. Сээң чугааңга кым-даа бүзүревес болдур ийин. Сенден өске кижи болза, сени аш-түреңги чоруктан ушта тыртып алганынга өөрүүр ийик. Бистиң черниң ол кижилери кандыг берге чурттап турарын билбес эвес бис. Сөөлгү хөреңгивис үндүрүп тургаш сенче белек-селектер чорудуп турдувус.

Саутер шугулдай берген. Оолдарының ажылдап тыпкан чөгенчиг акшазынга арай боорда аргастанып олурар бо херээжен Россияда амыдырал дугайында чүнү билирил?

Кадайы улуг тынып ээзэш:

— Удуп чыдып алган болзуңза. Хирезин билинмес, политикага киржир мен деп чүзүл! Ооң орнунга бодуңче, бодуңнуң холдарыңче көрүп көрем, бодуңга хамаарышпас чүвеже думчуун суккан херээң чүл— дээш, үнүп чорупкан.

А Саутер демирленип кадыглаңган улуг холдарын стол кырынга салыпкаш, дыка үр олурган. С. М. Киров аттыг совхозтуң директору Алексей Иванович Молчановтуң ону үдеп тургаш, мынча дээн сөстерин сактып келген:

— Кээргенчииңни, Христиан Георгиевич. Сени билип турар-дыр мен ийин. Ажы-төл дээрге ажы-төл-ле болгай. Ынчанмыже мээң чугаам база билип көр. Чараш кижи болгай сен, холдарың уран-шевер. А кижилер деп чүве биске алдындан артык үнелиг болдур эвеспе.

Ынчангаш ол бодунуң чаа амыдыралының дугайында чүнү-даа чажырбайн Терезага бижиир деп шиитпирлээн.

ЭРГИМ ТЕРЕЗАМ. Мээң сеңээ бижээн бо чагаамны амдызында кымга-даа чугаалава. Мени сен мында эки чурттап турар, харын-даа сээң дугайыңны, бистиң өңнүктеривис дугайын уттупкан деп бодап туру боор сен. Ынчалзажок сенден чүнү-даа чажырбайн сөглеп берейн—мээн мында амыдыралым ышкаш амыдырап чурттаарын кымга-даа күзевес мен. Ай ажыг үе иштинде ажыл дилеп келдим. Чүнү-даа тыппадым. Чүгле чоокта чаа күш-ажыл биржазы мени ажыл чоктарның даңзызында киирген болду. Пособие алыр дээш чордум. Бодунуң ажылдап тыппаан акшазын алыры кончуг ыянчыг чүве-дир. Биржага диленген чүве дег барып турдум. Мен чааскаан ындыг эвес болгай мен. Касса көзенээниң чанында муң-муң кижилер тырлы берген турар-дыр. Аныяк, кадык эрлер чорду. Оларның хевир шырайын көрген болзуңза, чүү дээр сен! Мында бистер ёзулуг-ла түреңги улус-тур бис.

Дорт чугаалап көрейн: часкан-дыр мен, ам хамык чүвени катап эдери берге боор. Совет төлээ черинге баргаш, мени Төрээн чуртумче катап чандырарын дилээр деп шиитпирлеп алдым. Бүгү бодалым сээң дугайыңда, совхоз дугайында, бистиң кижилеривис дугайында боор тур.

Оолдарым мээн чугаам билбедилер. Чугаавысты шуут билишпес, өске дылдыг ышкаш болдувус».

Адазы-биле оолдарының аразында өске хары чорук хүн келген тудум улам өзүп орган. Саутер шыдажыр аргажок апарган. Бир-ле эртен бодунуң чүү-хөөзүн чыып туткаш, бажыңындан үнүп чоруп каан. Шуут чоруткаңы ол. Баштай таныжы бот ашактың бажыңынга түр доктаап алган.

Саутер бүгү амыдыралында ажылдап келген кижи. Ажыл чокка чаңгыс-даа шак эрттирери берге болган. Ам аргажоктан болган ажыл чокталыгның хүннери төнмес-батпазы-биле шөйлүп турган. Адак сөөлүнде кээп, слесарь мастерскаязынга кирип алган. Ол дээрге көдээ ажыл-агый машиналары кылыр бичии заводтуң ээзиниң мастерскаязы. Өөрүшкү чок хүннер үргүлчүлевишаан. Даарта хүнүң кандыг болуру билдинмес. «Бистиң чуртувус сен чогунда безин ыпкам. Сени чүү чүве бээр хандыдып келчик ирги» дээр дорамчылалдыг, ынчалза-даа чөптүг сөстерни ол бо-ла дыңнаар турган.

ТЕРЕЗА АШААНГА дузалаар дээш базар-баар черниң аайын тыппастаан. Аңаа совхоз директору, ажылчын комитединиң даргазы, кожалары дузалаан. Москваже чагаа бижээш, ооң ашааның Төрээн чуртунга чанып кээринге дузалаарын дилээн. Совет төлээ черинге Саутер база-ла неделя санында баар, чуртунче чандырарын дилээр турган.

Терезаның бижээн чагаазын Саутер почта хааржаандан ап номчааш, кончуг-ла аас-кежиктиг болган.

«Дыка муңгарава. Сени дүрген-не чанып келзин дээш бүгү чүвени кылып тур бис. Бажының бүдүн, күзүн бистиң участогувус дүжүдүн арага заводунга дужаагаш, 1.100 рубль алдым, кастарны кыжын чиир кылдыр соккулап алдым. Бисте бүгү чүве четчир. Автопаркта сээң дарган маңаа чораш барды, сени чедип келген дораан-на аңаа барзын дээн. Кылыр ажыл хөй, а директор сеңээ бажыңдан ырак эвесте өске ажыл тып каан хире болду. Сен чүү деп бодаар сен?» деп, ол бижээн.

Саутер муңгак эвес, бодалдарын чүрээнге хандыр кадагалаар, чугаа-соотkур чорбас кижи. Ынчанмыже Терезаның чагаазын номчааш, ол ыглап олурган.

Дүне ол төрээн совхозун дүжээн. Баштайгы майгыннарны каккаш, черниң метр бүрүзү дээш, куруг элезин-биле демисежип турган үелерин сагынган. Ол черни ол канчап уттур, ол черниң чечектелир, чигир-чимизин бээр кылдыр албадавышаан, кады ажылдап турган өөрүн канчап уттур боор!

ДИКТОР: «Поезд Ташкент станцияда чедип олур» деп чарлаан.

Перронга Саутер Терезаны көрүп, өңнүктерин ырактан-на танып каан. Өөрүшкүлүг-биле чиик тынган. Аал-чуртунда база катап чедип келгени ол.

Даартазында чер чырыыр билек Саутер автопаркче, шаанда ажылдап турган черинче далажыпкан, ында ону манап турар.

Орукка чоруп оргаш, директорга ужуражы берген.

— Чедип келгениңер-биле, Христиан Георгиевич! Сени өөрүшкүлүүм-биле көрүп тур мен. Ажы-төлүң кандыг турлар?

Саутер Молчановтуң холун дыңзыг туткан.

— Ажы-төлүм чидирипкен мен. Билчип чадаштывыс. Өске улус апарган-дыр бис...

Ашактың хуу-салымы чиик эвес болган дээрзин директор билир. Чеже чыл иштинде оолдарын дилеп келгеш, ооң тып алганы, а ооң соонда база катап чидирипкени, ам шуут чидирипкени директорга билдингир болган. Оларны өске, хары кижилер өстүрүп доруктурган-дыр, оларның хүндүлеп көөр сеткил-сагыжын, адазының буурул бажынга ынак болур чоруун чок кылып каан-дыр. Кижиге кижи дайзын, араатан, бөрү боор турар ниитилелге арын-нүүрнү, кижи болур үне-төлеттиң, чоргааралды чидирер чорукта кижи кайгаар чүү деп харын.

— Ажылдаарың ол бе?— деп, директор айтырган.

— Ажылдаарым ол — деп, ашак хүлүмзүрүп харыылаан.

Юрий РЯМЕНЦЕВ.
(ПМА).

кино

МАЙ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Гусар балладазы» 10.30, 1.05, «Улуг шаңнал» (1-ги, 2-ги сериялары) 3, 6, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Анютинаның оруу» 10, 2, «Шериг шинельдиг кижилер» 12, 3.50, 5.40, 7.30, 9.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сергей Лазо» 3, «Баштайгы ныс» 4.50, 6.40 8. 30 шактарда.

ВИТАМИННЕР

ВИТАМИННЕР БОЛЗА бүдүмелдерниң шын солчуурунга эргежок чугула, а уругларга болза, оларның чөп, шын өзүп база сайзыраарынга херектиг. Кандыг-бир витаминниң чедишпези аар-берге аарыглардан аарыырынга чедирер. Бир эвес организмниң витаминнер хереглээри хандыртынып турар болза кижи могаачал эвес болур, янзы-бүрү аарыгларга удур эң шыырак болур.

ВИТАМИННЕР БОЛЗА аъш-чем аймааның продуктуларында бар болуп чоруур. Ынчалза-даа аъш-чем кезээде-ле кижиниң организминге херектиг витаминнерниң шуптузун чогуур хемчээли-биле хандырбайн турар. Ынчан тускай белеткеп каан витамин таблеткаларын, ажыткыларын, хандыларны ижер апаар. A_1, B_1, B_2 болгаш С деп витаминнерни эмчиниң берген бижии чокка ижип болур, көрдүнген санын хажытпайн ижер.

Д ВИТАМИННИ болгаш база витамин холуктуг балык үзүн чүгле эмчиниң сүмезин ёзугаар ында айыткан хемчээлинден бичии-даа хажытпайн ижер. Д витаминни хөйнү ижер болза хоралыг—уругларның өзүлдезин ара доктаадып, оларның деңзизи кудулаарынга чедирер, сөөк-даякта чугайның хемчээлин эвээжедир болгаш ооң өске органнарже, эът-мага ботче шилчиирин болдура бээр.

База ол ышкаш К витаминниг эмнерни эмчиниң чөпшээрели чокка ижип черле болбас.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

редакцияның адрези

Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харысаалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, культура килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдистериниң 21-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1). ТС — 00113